

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filozofie
Studijní program: Filozofie
Studijní obor: Filozofie humanitních věd

POJETÍ POSTMODERNÍHO FEMINISMU
U G. LIPOVETSKÉHO A JEHO VLIV NA ČESKOU
FEMINISTICKOU FILOSOFII

CONCEPT OF POSTMODERN FEMINISM BY
G. LIPOVETSKY AND ITS INFLUENCE UPON
CZECH FEMINIST PHILOSOPHY

Bakalářská práce: 12-FP-KFL-162

Autor
Petra ŠILHÁNOVÁ

Podpis
.....

Vedoucí práce: MTh. Václav Umlauf, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
67	0	0	0	36	1

V Liberci dne: 20.6.2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra Šilhánová**
Osobní číslo: **P09000579**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie humanitních věd**
Název tématu: **Pojetí postmoderního feminismu u G. Lipovetského a jeho vliv na českou feministickou filosofii.**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka analyzuje koncepty feminismu ve známém díle G. Lipovetského a určí jejich vliv v prostředí českého filosofického myšlení (E. Uhrová, P. Horská, I. Doležalová a další).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LIPOVETSKY, Gilles. Třetí žena, Praha : Prostor, 2007, 336 s. ISBN 978-80-7260-171-4

KOSTKA NEUMANN, Stanislav. Dějiny ženy. první vydání. Praha : Otakar II., 1999. 1077 s. ISBN 80-86355-03-9.

DOLEŽALOVÁ, Iva. Feminismus. Brno : Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1995. 12 s. ISBN 80-85867-88-5.

UHROVÁ, Eva. České ženy známé i neznámé. první vydání. Praha : Mediasys, 2008. 191 s. ISBN 978-80-254-3002-6.

FORMÁNKOVÁ, Lenka; RYTÍŘOVÁ, Kristýna. Abc feminismu. Brno : NESEHNUTÍ, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2.

OSVALDOVÁ, Barbora. Česká média a feminismus. první vydání. Praha : Libri, 2004. 158 s. ISBN 80-7277-263-5.

HORSKÁ, Pavla. Naše prababičky feministky. Praha : Lidové noviny, 1999. 124 s. ISBN 80-7106-380-0.

Vedoucí bakalářské práce: **MTh. Václav Umlauf, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 29. dubna 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Pojetí postmoderního feminismu u G. Lipovetského
a jeho vliv na českou feministickou filosofii
Jméno a příjmení autora: Petra Šilhánová
Osobní číslo: P09000579

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci: dne 20.6.2012

Petra Šilhánová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří jakkoliv přispěli ke vzniku této práce. Především mému vedoucímu práce MTh.Václavu Umlafovi Ph.D. za vstřícný přístup a čas, který věnoval čtení mé práce a také za cenné rady a připomínky. Mé poděkování patří paní Evě Hauserové za vstřícnost a poskytnutí odpovědí na mé otázky. Dále bych chtěla poděkovat svému příteli za psychickou i technickou podporu a také za nekonečnou trpělivost. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým rodičům a blízkým za podporu a pomoc v průběhu celého mého studia.

Anotace

Práce je zaměřena na analýzu konceptů feminismu v díle G. Lipovetského *Třetí žena* a vliv této práce na české feministické autorky. Mezi vybrané autory patří: Eva Uhrová, Pavla Horská, Iva Doležalová, Eva Hauserová a Zuzana Uhde. V práci je položena otázka, jestli se český feminismus G. Lipovetským inspiroval. První kapitola uvádí do dané problematiky a popisuje stručnou historii feministického hnutí. Druhá se zabývá analýzou díla *Třetí žena* od G. Lipovetského a tím, jaké reakce vyvolalo toto dílo v českém prostředí. Třetí kapitola obsahuje srovnání tvorby českých autorek a díla *Třetí žena* francouzského autora G. Lipovetského. Čtvrtá kapitola je věnována rozhovoru s českou feministickou autorkou Evou Hauserovou. Pátá kapitola obsahuje závěr práce a odpověď na položenou otázku.

Klíčová slova: feminismus, žena, muž, rovnoprávnost, společnost, sociální role, patriarchální řád, emancipace

Annotation

This bachelor thesis focuses on the analysis of the concepts of feminism in the work of G. Lipovetsky *The Third Woman* and on the influence of this work on Czech feminist female writers. The selected female authors are Eva Hauserová, Eva Uhrová, Pavla Horská, Iva Doležalová and Zuzana Uhde. The thesis deals with the question whether Czech feminism has or has not been inspired by G. Lipovetsky. The first chapter introduces the topic and describes briefly a history of the feminist movement. The second chapter analyses Lipovetsky's *The Third Woman* and describes the reactions it has caused in the Czech environment. The third chapter is the comparison of works of Czech female authors and work of G. Lipovetsky. The fourth chapter is an interview with Czech feminist writer Eva Hauserová. The last chapter includes both the conclusion of the thesis and the answer to the question the thesis focuses on.

Key words: feminism, female, male, equality of rights, society, social role, patriarchal order, emancipation

Obsah

1 Úvod	1
1.1 Historie feminizmu	3
1.1.1 Historické zázemí pro vznik feminizmu	4
1.1.2 Feminismus ve světě	7
1.1.3 Feminismus v českých zemích	15
2 Gilles Lipovetsky, Třetí žena	25
2.1 Životopis G. Lipovetského	25
2.2 Význam názvu Třetí žena	26
2.3 Hlavní koncepty díla Třetí žena	27
2.3.1 Žena a láska	28
2.3.2 Žena a krása	31
2.3.3 Žena a domácnost	32
2.3.4 Žena a moc	34
2.3.5 Závěr díla	36
2.4 Recenze	36
3 Vliv G. Lipovetského na české autorky	39
3.1 Biografie, bibliografie a významná díla českých autorek	39
3.1.1 Doležalová Iva	40
3.1.2 Hauserová Eva	40
3.1.3 Horská Pavla	42
3.1.4 Uhde Zuzana	42
3.1.5 Uhrová Eva	43
3.2 Témata českých feministek	44
3.2.1 Deformovaná emancipace	44
3.2.2 Historie feminizmu	45

3.2.3	Ženská a mužská nerovnost z pohledu náboženství	47
3.2.4	Životní zkušenosti se socialismem	48
3.3	Porovnání děl s Třetí ženou	50
3.3.1	Pohled na euroamerický feminismus	50
3.3.2	Konzumnost společnosti a mýtus krásy	52
4	Rozhovor s českou feministickou autorkou	55
5	Závěr	59
	Seznam použité literatury	61
	Seznam příloh	67

Kapitola 1

Úvod

Práce je zaměřena na analýzu filosofických konceptů v díle G. Lipovetského *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství* a jeho vliv na tvorbu českých autorek. Z francouzského originálu vydaného v roce 1997 byla *Třetí žena* do češtiny poprvé přeložena v roce 2000.

Úvod práce obsahuje uvedení do problematiky feminismu. Zmíním se o historii feminismu ve světě a českých zemích až do současnosti a o hlavních myšlenkách, které vedly k jeho vzniku. Nebudu zabíhat do velkých historických podrobností, jelikož tato práce není zaměřena na dějiny feminismu. Ale podle mého názoru je důležité uvést základní historické souvislosti pro porozumění důvodům, které k jeho vzniku vedly. Druhá kapitola je věnována analýze díla *Třetí žena* a tomu, jaké reakce tato publikace vyvolala v českém prostředí. Dále tato kapitola pojednává o tom, proč dílo nese tento název, i o tom, jak vidí Lipovetsky současnou společnost a jaká bude podle jeho názoru její budoucnost. Následující kapitola je věnována tvorbě českých feministických autorek a srovnání jejich děl s *Třetí ženou*. Čtvrtá kapitola obsahuje rozhovor s českou feministickou autorkou Eva Hauserovou. Závěr práce je věnován otázce, zdali se české autorky dílem *Třetí žena* inspirují či nikoliv.

Toto téma jsem si vybrala, protože si myslím, že feminismus je stále aktuální a velmi kontroverzní téma, které přináší mnoho negativních reakcí. Proto bych ve své práci ráda ukázala, že feminismus není to, co nám prezentují dnešní média, tedy to, kdy zvolí nejměšnější či nejradikálnější příklady, které si lidé zafixují jako feminismus obecně. Například právě český feminismus nikdy nebyl orientován proti mužům. Samozřejmě, že v dnešní době existuje mnoho různých směrů a extrémních názorů, ale nalezneme i velký počet zajímavých a přínosných myšlenek. Zastávám názor, že feminismus byl klíčový pro vývoj společnosti a bez něj by naše společnost vypadala úplně jinak. Feminismus je velmi důležitý a nemělo by na něj být pohlíženo negativně.

Definice pojmu feminismus. *Slovník cizích slov* z roku 1994 definuje feminismus jako „snaha po zrovnoprávnění žen s muži“.¹ Definice feminismu podle filosofického slovníku z roku 2009: „ženské hnutí, které začalo vznikat na konci 18.století a působí dodnes a jehož cílem je odstranit společenskou a právní nerovnoprávnost mezi muži a ženami, docílit emancipace žen.“² Ve slovníku cizích slov z roku 1971 nalezneme tuto definici: „politické buržoazní úsilí o zrovnoprávnění žen bez přihlížení k třídním kořenům nerovnoprávnosti.“³ *Akademický slovník cizích slov* z roku 2001 definuje feminizmus takto: „v 2.polovině 19. a na začátku 20. století; teorie politické, ekonomické a sociální rovnosti žen s muži; boj za politická (zvl. volební) práva žen“.⁴

Podle mého názoru je první uvedená definice v porovnáním s ostatními třemi velmi strohá, protože neposkytuje bližší informace. Druhou, nejnovější definici pojmu feminismus podle filosofického slovníku považuji za nejlepší. Nejlépe formuluje zkoumaný pojem a správně uvádí počátky feministických myšlenek. Třetí formulace z roku 1971 ukazuje socialistickou ideologii tehdejší doby, kdy byla emancipace ženy chápána jako ekonomické osvobození a úplné emancipace by bylo dosaženo v beztřídní společnosti. Ve čtvrtém vymezení pojmu feminismus nesouhlasím s datovým určením. Feministické myšlenky začaly vznikat již dříve, uvedené časové období zmiňuje pouze první a druhou vlnu.

Feminismus zkoumá postavení ženy ve společnosti, snaží se změnit staré společenské stereotypy o tom, že žena je slabé, pasivní, závislé a méně racionální stvoření než muž. Feminismus dále chce, aby žena mohla zůstat nezávislá na muži pokud se tak rozhodne. Feminismus „má aspekty teoretické, vycházející z filosofie, sociologie, psychologie, antropologie, komunikace a od praktické roviny přechází v abstraktní“.⁵ Samotný pojem feminismus je velmi mladý, používá se až od druhé poloviny 20. století. Předcházelo mu označení ženské hnutí, ženská emancipace, ženská otázka.

Pod pojmem feminismus si dnešní česká společnost přestaví cosi negativního a označení ženy jako feministky vyvolá představu zakomplexované bytosti, která nemá ráda muže, je jaksi neženská, nemá smysl pro humor a chce budovat kariéru na úkor rodiny.⁶ Většina lidí

¹KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994, s. 182. Odborné slovníky. ISBN 80-04-26059-4.

²BAKEŠOVÁ, Alena. *Filosofický slovník*. první vydání. Praha: Euromedia Group, k.s., 2009, s. 97. ISBN 978-80-242-2582-1.

³REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, s. 102. ISBN 14-190-71.

⁴*Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, s. 224. ISBN 80-200-0982-5.

⁵OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. první vydání. Praha : Libri, 2004. Úvod, s. 13. ISBN 80-7277-263-5.

⁶KÝROVÁ. *Implicitní teorie feminizmu*. Olomouc, 2008. Dostupné z: <http://theses.cz/id/>

si vybaví feminismus v jeho nejradikálnější podobě a vidí za tím nenávist k mužům. Tak tomu ve skutečnosti není. V současné době existuje mnoho směrů feministického hnutí od liberálních až po extrémní. Pokud si do internetového vyhledávače zadáme klíčové slovo feminismus, nalezneme několik důvěryhodných zdrojů, ale i odkazy na antifeministické články a nebo naopak stránky s opravdu radikální formou feminismu, podle které si lidé vytvoří zkreslený názor na tento myšlenkový směr. Lidé mají tendence něco velice rychle odsoudit, aniž by se o dané věci informovali blíže, nevědí o co se feminismus snažil a snaží. Například v jakém společenském postavení se ženy nacházely, jaké měly důvody k nespokojenosti a proč vlastně feminismus vznikl. I ženy samotné se nechtějí identifikovat jako feministky, některé je považují za urážku a některé, i přestože s feministickými myšlenkami souhlasí, veřejně se k tomuto směru nepřihlásí z obav reakce společnosti. Jedním z důvodů, proč má veřejnost tak negativní obraz o feminizmu jsou média.⁷ Pokud se o feminizmu hovoří v médiích, bývá často zkreslován, zlehčován či zesměšňován.

Ženy získaly volební právo teprve v minulém století, o které musely velice usilovat, onu rovnost před zákonem. Snažily se vydobýt si své rovnocenné místo ve společnosti. Proto patřilo mezi hlavní požadavky emancipačního hnutí právo na rovnocenné vzdělání pro všechny a to bez ohledu na pohlaví jedince. Feminismus nebyl zpočátku přijímán pozitivně, protože začal narušovat dosavadní společenské a mocenské struktury a to jak ve veřejném, tak i v soukromém životě. Jedná se o nejsilnější a nejpřevratnější společenské hnutí v dějinách lidstva a proto je následující část věnována stručnému nastínění dějin feminismu ve světě a v českých zemích.

1.1 Historie feminizmu

Tato práce není primárně zaměřena na historii feminizmu. Avšak si myslím, že je potřeba uvést historické souvislosti vedoucí ke vzniku feministických myšlenek. V první podkapitole se zaměřím, spíše než na samotný faktický historický vývoj, na postavení ženy v tehdejší společnosti. Jak bylo na ženy pohlíženo a jaké důvody měly k nespokojenosti.

7ui49b/50361-669007877.pdf. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Alena Plháková, CSc.

⁷VALDROVÁ, Jana. Stereotypy a klišé v mediální projekci genderu. *Sociologický časopis* [online]. 2001, č. 2, s. 201 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z: http://www.sreview.soc.cas.cz/uploads/a0f454f75498cc92c039c409e5787f65ecff6a6e.149_01-2VALDR.pdf

Prvopočátkem a historickým vývojem feminizmu ve světě až k jeho soudobé podobě se zabývá druhá podkapitola. Zmíněny jsou nejdůležitější okamžiky a nejvýznamnější osobnosti minulosti tohoto myšlenkového směru a diference dnešních feministických teorií. Poslední podkapitola je věnována feministickému vývoji v českých zemích od jeho počátků, přes nadvládu socialistického režimu a době krátce po jeho pádu.

Pro přehled historie a současné podoby feminizmu jsem jako podklad zvolila tyto publikace: *Abc feminizmu* (Valdrová Jana, 2004), *Česká média a feminizmus* (Osvaldová Barbora, 2004), *Dějiny ženy* (Neumann Stanislav Kostka, 1999) obsahující dějiny feminizmu a pro přiblížení postavení ženy v socialismu jsem zvolila dílo *Na koštěti se dá i lítat* (Hauserová Eva, 1995).

Ukázky nejvýznamnějších děl v historii feminizmu nalezneme v publikaci *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení* (1998).

Pro historii českého feminizmu jsem zvolila: *České ženy známé a neznámé* (Uhrová Eva, 2008), *Velké ženy české* (Doudová Milena, 1997) a *Ženy, které uměly myslet i bez manžela* (Uhrová Eva, 2009).

Jako doplňující informace jsem použila publikace: *Na koštěti se dá i lítat* (Hauserová Eva, 1995), *O ženách* (Schopenhauer, 1993), *Postavení ženy v socialistické společnosti* (Šolcová, 1984) a *Ženy muži a společnost* (Renzetti Claire, 2003).

Historii feminizmu můžeme rozdělit do třech vln. První vlna feminizmu zasáhla i naše území. Ale druhá vlna nás minula z důvodu největšího rozmachu socialistického režimu. Poslední, třetí vlnu prožíváme v současné době. Před samotným historickým vývojem bych ráda zmínila situaci krátce před vznikem feminizmu, kde nalezneme důvody, které k počátkům tohoto hnutí vedly.

1.1.1 Historické zázemí pro vznik feminizmu

Doba, kterou popisují je období po nástupu industrializace. Je samozřejmé, že ženy pracovali odjakživa, jejich hlavní pracovní náplní byla výchova dětí, péče o manžela a domácnost. Jejich primární funkcí bylo být matkou, manželkou a hospodyní. Historickému vývoji a tomuto tématu se podrobněji věnuje kapitola *Hlavní koncepty díla Třetí žena*, podkapitola *Žena a domácnost*. V této kapitole popisují model uzavřené ženy, který vznikl v devatenáctém století, kdy pro ženu má být naplněním jejího života péče o manžela a děti.⁸

⁸V této podkapitole zmiňuji období před rozmachem feminizmu. V lidské historii se vystřídalo několik etap a v každé bylo na ženu pohlíženo trochu jinak.

Počátky a důvody vzniku feminismu nalezneme v době, kdy feudální společnost přecházela do moderní. Díky tomuto přechodu nastaly změny, kterými byly ovlivněny i ženy. Ve feudálním společenství byla pozice člověka dána jeho narozením do příslušně společenské vrstvy. V nevolnické rodině byla práce ženy i muže stejně důležitá, oba se museli podílet na chodu domácnosti a výchově dětí. Politicky na tom byli také oba stejně. Ve vyšších společenských kruzích nebyly rozdíly mezi ženou a mužem větší, než rozdíly mezi jednotlivými společenskými vrstvami.

V 19. století s počátkem moderní éry však nastala změna v uspořádání společnosti, kdy pomyslná dělicí čára, která původně dělila lidmi podle jejich práv, nyní neprochází mezi jednotlivými vrstvami společnosti, ale prochází rodinou. Nezáleží tedy na příslušnosti do určité společenské vrstvy (práva mezi jednotlivými stavy se srovnala), ale záleží na pohlaví jedince. Tedy opět je člověku jeho postavení určeno podle toho, jak se narodil.

V této době byl muž vnímán jako svobodná, racionální bytost s občanskými právy, žena byla jeho opakem. Žena byla považována za intelektuálně i fyzicky méněcennou. „Jako racionální je akceptováno myšlení, rozhodování a jednání vycházející z mužské životní zkušenosti.“⁹ Žena a muž jsou vnímáni jako dvě odlišné osoby s jiným životním údělem. Ženské místo bylo v domácnosti, žena je podřízena muži a je bez občanských práv. Muž vydělával peníze a tím se na něm žena stala ekonomicky závislá, protože ona sama peníze nevydělávala, pouze je spravovala a přerozdělovala. Za hodnotnou práci byla považována jen ta placená, nikoliv však ta v domácnosti, výchova dětí. Placená práce byla ženám upírána.

Díky zaměstnání získali muži lepší společenské styky a vyžití než ženy, které byly izolovány v domácnostech. Ženino společenské postavení bylo dané nikoliv jejími schopnostmi a vlastním přičiněním o postup na společenském žebříčku, ale postavením jejího manžela. Nezáleželo na jejích kvalitách, ale na tom, jestli se umí „dobře provdat“. „Ženy se stávají součástí image muže – vizitkou spořádané rodiny, mužovy autority, potvrzují jeho sociální status.“¹⁰ Ženy, které usilovaly o kariéru byly vnímány jako ty neprovdané a ztroskotané.

Žena byla tradičně v domácnosti a postupem času se jí domov začal měnit ve „vězení“. Krok za krokem se odcizovala společenskému dění, nemohla se setkávat s novými technologiemi, neměla takový přístup k novým informacím. Byla závislá na svém manželovi

⁹OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus: Feministické teorie*. první. Praha: Libri, 2004, s. 43. ISBN 80-7277-263-5.

¹⁰Historie a současnost feministického hnutí: První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. HAVELKOVÁ, Hana. *Abc feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 172. ISBN 80-903228-3-2.

a pokud její manžel zemřel, rodina zůstala nezaopatřená. Žena v této situaci byla nucena převzít roli muže a začlenit se do světa, do kterého neměla původně přístup. Musela najít své uplatnění mimo domov. Tedy zpočátku ženy dělaly to co ve svých domácnostech a proto se staly vychovatelkami, hospodyněmi, ošetřovatelkami a učitelkami. V průběhu času se ženy začínají objevovat i v dalších oborech lidské činnosti jako obchod, administrativa nebo účetnictví.

Ve válečných letech musela žena svého muže, který byl na frontě, nahradit ve všech ohledech. Proto nastala změna v přístupu žen k různým zaměstnáním. Ženy byly okolnostmi nuceny převzít některé mužské role, a tím zároveň si uvědomily svoji schopnost tyto role převzít a naplňovat je. Ženy se tak dostaly do povolání, která až do této doby byla čistě mužskou doménou, kde jako vrcholný příklad lze uvést zbrojařský průmysl. Žena byla často nucena uživit celou rodinu, včetně prarodičů.

K tomuto pojetí společnosti přispěly i názory filosofa Jeana J. Rousseaua. Své myšlenky vyjadřuje v díle *Emil neboli o výchově*, vydané roku 1762. U chlapců poukazuje na rozvoj osobnosti a racionalitu. Naopak dívky by se neměly příliš věnovat vzdělání, aby byly poddajné a poslušné. Právě poslušnosti by se ženy měly především naučit. Žena by měla zasvětit svůj život mužovu štěstí. Tyto názory obhajuje přírodním zákonem, je tomu tak od přírody.

Podobné názory jako Rousseau zastával německý filosof 19. století Arthur Schopenhauer. Své myšlenky vyjádřil v díle *O ženách*, vydáno roku 1851. Podle jeho názoru není žena určena pro velkou duševní nebo fyzickou činnost. Ženu považuje za jakýsi mezistupeň mezi dítětem a mužem, takové velké dítě. Mají méně rozumu a rozvahy, žijí pouze přítomností, za podstatu věci považují to, jak se daná věc jeví navenek. Ženy se přetváří, jsou nevděčné, utrácejí manželovy těžce vydělané peníze a mají větší sklon ke lhaní než muži. Pokud by ženy měly mít stejná práva jako muži, měly by mít ženy i mužský mozek. Ženskou podřízenost vidí jako naprosto přirozenou věc.

V době, kterou popisují si ženy a muži nebyli před zákonem rovni. Ženy nemohly rozhodovat o svém majetku, mzdě, dětech, sepisovat závěť, účastnit se politických jednání, po svatbě nesměly nakládat se svým věnem. Žena tedy nemohla svobodně rozhodovat v právních úkonech, byla zastupována manželem. Za výchovu potomků byla zodpovědná matka, ale musela tak činit podle představ svého muže. Pokud manžel zemřel, žena nesměla vychovávat děti sama, pouze s mužským spoluporučníkem.

Žena takto byla nesvéprávná. Ještě v polovině 19. století bylo na ženy pohlíženo jako na pasivní, podřízené, nesamostatné a méně inteligentní bytosti. Proto se ženy dožadovaly své svéprávnosti, volebního práva, majetkových práv a práv na vzdělání, protože toto je

prostředek k tomu, aby mohl být člověk nezávislý a dokázal se postarat sám o sebe.

Aby žena již nebyla onou nesvéprávnou osobou, ale plnohodnotnou bytostí, potřebuje se oprostít od domácnosti a prociťnout jako osobnost. Proto začaly ženy bojovat za svá práva a nejen za to volební. Feministické snahy spočívaly v tom, aby se žena stala nezávislá na muži a také aby tuto nabytou nezávislost akceptovala a přijala nové pojetí ženské role ve společnosti.

Nyní po tomto krátkém nastínění období před vznikem feminismu bych se ráda zaměřila na samotný vývoj. Jako první uvádím feminismus ve světě.

1.1.2 Feminismus ve světě

Hlavní myšlenkou feminismu bylo osvobodit ženy z tradičního pojetí jejich rolí. Cílem byla rovnoprávnost, cílem byl stejný společenský status jako má muž, kdy žena může svobodně rozhodovat o svém povolání a životě. Tato kapitola je věnována feministickému vývoji v angloamerickém světě, tento se v Americe a Evropě se liší, avšak lze nalézt mnoho společných rysů.

První počátky můžeme nalézt v osvícenství, kde se objevují požadavky na emancipaci žen, kdy v osvícenství byl kladen důraz na rozum, vzdělání, pokrok, seberealizaci a svobodu. Důležitým mezníkem v dějinách feminismu je Velké francouzské revoluce, kdy ženy poprvé vystoupily se svými požadavky. Vlivem filosofického racionalismu, důrazem kladeným na rovnost v občanských právech byla vyhlášena ve Francii Deklarace lidských práv. Inspirována touto listinou napsala roku 1789 Olympe de Gouges traktát s názvem *Deklarace ženských práv*. V tomto díle žádala absolutní rovnost pro obě pohlaví, hlavně rovnost politickou a ekonomickou. Tato listina byla předložena Národnímu shromáždění, byla ale odmítnuta. Toto rozhodnutí bylo podpořeno Rousseauovým názorem, že celá existence ženy má nějakou hodnotu jen do té míry, pokud prospívá muži. Sama Olympe Gouges „byla v roce 1793 popravena, protože byla obviněna z touhy po státnické moci a z opomenutí ctností přináležících jejímu pohlaví.”¹¹ Přestože ženy se svými požadavky nedosáhly úspěchu, jednalo se o první poukázání na práva žen, které se stalo inspirací pro další ženy v boji za rovnoprávnost.

¹¹Stručná historie feminismu. *Feminismus.cz* [online]. [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

První vlna feminismu

První vlnu můžeme časově zařadit do období mezi roky 1830 až 1920. Feministické hnutí se zformovalo počátkem devatenáctého století. Avšak již na konci osmnáctého století přišly ženy s požadavkem o rovnoprávné postavení s muži a to především o rovný přístup ke vzdělání. Ústředním tématem tohoto období byla rovnoprávnost mezi oběma pohlavími. Mezi základní občanská a politická práva patří právo na vzdělání, právo volit a být volena, právo na majetek a zaměstnání. Mezi nejdůležitější požadavky patří právo na svobodu, tedy možnost svobodně rozhodovat o své osobě, vlastnit sám sebe, avšak tato byla ženám upírána.

Roku 1792 v Anglii napsala Mary Wollstonecraft dílo s názvem *Obhajoba ženských práv*, kde vyjadřuje myšlenku o uměle vytvořeném postavení podřízené ženy, do kterého byly ženy natlačeny. Upozorňuje, že ženám jsou připisovány vlastnosti a schopnosti opačné než mají muži, ženy se snaží těmito představám vyhovět, ale tím škodí své vlastní osobnosti. Mezi hlavní ctnosti ženství je považována poddajnost, jemnost, něžnost a psí oddanost. „Tak se například od žen vyžadovala ctnost, ale jejich povaze je současně upírána síla charakteru, která je k udržení ctnosti nutná.”¹² Ženy mají mít naprosto stejné příležitosti ve vzdělání, zaměstnání a politice. Rovný přístup ke vzdělání je pro ženy „nástroj jejich emancipace a plného osobnostního rozvoje.”¹³

Všechny tyto myšlenky byly přijaty negativně. Později v 19. století, byl do programu chartistického hnutí zařazen požadavek hlasovacího práva pro ženy. Emmeline Pankhurst a její dcera Christabel založily spolek Ženského sociálního a politického svazu. Své požadavky po rovnocenném volebním právu, po přehodnocení ženského sociálního statutu a místě v ekonomice, prosazují formou masových demonstrací a hladovkami. Z této doby pochází označení sufražetky, ženy, které bojují za volební právo. Toto označení je odvozeno od anglického výrazu pro hlasovací právo *suffrage*.

V Americe byla emancipace žen prosazena nejrychleji. V Bostonu roku 1826 byla otevřena střední škola pro dívky; vznikají semináře pro ženy. „Troy Female Seminary ve státě New York, který založila Emma Willard v roce 1824, nebo seminář na Munt Holyoke ve městě South Hadley ve státě Massachusetts, založený Mary Lyon roku 1836. Tento tříletý studijní program nabízel výuku gramatiky, starověké a moderní geografie, algebry, fyziologie, botaniky, filosofie, estetiky, hudby a francouzštiny. Aby se snížily

¹²OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 21. ISBN 80-85850-62-7.

¹³RENZETTI, Claire M. *Ženy, muži a společnost*. první vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 45. ISBN 80-246-0525-2.

náklady na provoz školy, studentky si samy vařily a uklízely.”¹⁴ Roku 1837 začaly být přijímány vedle studentů na Oberlinské vysoké škole v Ohio i studentky. První vysokou školou pro ženy se roku 1865 stal Vassar ve státě New York. Ze Spojených států se vlna vzdělání pro ženy rozšířila do světa. Přestože počet vzdělanějších žen vzrůstal, stále byly ženám některé profese odepřeny. Proto se ženy, zvláště severoamerické, začaly věnovat filantropické činnosti. Byla to jediná možnost, jak trávit čas mimo domácí prostředí.

Z počátku se americké ženy věnovaly tématu abolicionismu, právě ten napomohl sjednotit územně roztroušené skupiny žen, kdy při úvahách o nerovném postavení otroků si začaly uvědomovat svoje vlastní nerovné postavení vůči mužům. Svolávaly se různé konference jejichž tématy bylo zrušení otroctví a práva žen. L. C. Mott a E. C. Stanton svolaly červnu roku 1848 v New Yorku shromáždění na jehož základě vzniklo *Prohlášení práv a citů*. V tomto prohlášení, poukazují na to, že muži i ženy byli stvořeni Bohem jako sobě rovní, kdy Bůh je obdařil právem na život, svobodu a štěstí. Tato práva by měla být respektována i v zákonech. Proto by měly být zákony a zvyklosti, které potlačují tuto Bohem danou rovnost zrušeny. Po tomto roce následovaly petice, shromažďování, zakládání organizací jako například Americká národní společnost pro volební právo žen roku 1890. Požadavek volebního práva pro ženy se stal prioritním právě až po skončení americké občanské války roku 1865. Do této doby byly řešeny jiné otázky týkající se například pravidel oblékání, zákonů o svěřování dětí do péče, otázky rozvodů, ale také otázky právních ustanovení na svobodnou manipulaci žen s vlastními finančními prostředky. Mezi další náměty této vlny patřila zdravotní prevence, hygiena, antikoncepce, ochrana žen a dětí před násilím a zneužíváním.

Evropské a americké feministky si vyměňovaly myšlenky a postoje na mezinárodních feministických organizacích jako Mezinárodní rada žen nebo Mezinárodní aliance pro volební právo žen.

Do první vlny můžeme zařadit i hnutí, které lze nazvat emancipačním hnutím proletariátu. Myšlenku o tom, že sociální pokrok může být měřen zlepšením sociálního statutu ženy vyslovil Karel Marx v roce 1868. V Německu sociálně demokratická strana zahrnuje do svého programu požadavek na zrovnoprávnění žen. August Bebel ve svém díle *Žena a socialismus* z roku 1883 kritizuje podřízené postavení žen v kapitalistickém společenství a vyslovuje podporu pro plnou emancipaci žen, která může být nastolena pouze v socialistické společnosti.

¹⁴OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. první vydání. Praha : Libri, 2004. Úvod, s. 18. ISBN 80-7277-263-5.

V severských zemích jako je Finsko a Norsko byla společnost přívětivější s méně předsudky. V roce 1879 mělo Finsko svoji první lékařku. Volebního práva dosáhly ženy roku 1906. Roku 1907 získaly zastoupení i v parlamentu, kdy bylo zvoleno devatenáct žen. V Norsku měly ženy volební právo o dva roky později než ve Finsku, tedy 1907. Právě v Norsku, jako prvním z Evropy, se ženy staly advokátkami.

V Rakousku-Uhersku vznikl Spolek pro vzdělávání žen až roku 1888. Tento spolek založil ve Vídni gymnázium pro dívky. Zároveň mezi požadavky spolku patřilo právo žen studovat na středních a vysokých školách, volební právo a právo na angažovanost v politice. Tyto změny se uskutečnily až po první světové válce. V Německu se feministky soustředily hlavně na vzdělání a politicky se začaly angažovat až v roce 1902, kdy vznikl Spolek pro volební právo žen. Německé feministky pocházely z různých společenských vrstev a náboženských skupin, proto bylo jejich hnutí velice nestabilní. Díky vlivu nacionalismu a Nietzscheho filosofii se jejich názory nesetkaly s úspěchem u mužů.

V Rusku nebyly vhodné politické podmínky pro vzdělávání žen, a proto odcházely do liberálnějších končin jako Curych a Sorbonna. Od roku 1906 ženy začaly, i přes nesouhlas vlády, navštěvovat kurzy pořádané při univerzitách. Nakonec byly tyto kurzy vládou zakázány. Ale to ženy nezastavilo a po roce 1910 existovaly tři ženské univerzity a dále vzniká Ruská liga za volební právo žen.

V Anglii byly podmínky příznivější než v Rusku. Od čtyřicátých let devatenáctého století vznikají soukromé dívčí školy. Feministky získaly podporu liberálního filosofa Johna Stuarta Milla, který je autorem díla *Poddanství žen* z roku 1869. „Jako poslanec hájil zájmy žen v parlamentě a několik let předsedal výboru pro volební právo žen.”¹⁵ Ve svých myšlenkách vidí postavení ženy jako postavení otroka nebo sluhy, který nemůže při svém podřízeném postavení rozvinout všechny aspekty svoji osobnosti. Ženské nerovné postavení vůči muži vyplývá ze zakořeněné tradice, tímto vysvětluje vznik právní podřízenosti ženy. Mill uvádí, že již v počátcích lidského společenství je cena ženy stanovena nějakým mužem a tím se stane podřízenou vždy nějakému muži ať už partnerovi nebo otci. Při tvorbě zákonů se vychází z norem, které jsou ve společnosti zakořeněny a tím se tato nerovnost dostává do právního systému. „Ti, kdo byli přinuceni k poslušnosti, byli k ní tímto způsobem zavázáni také právně.”¹⁶ Ženské nerovné postavení se tedy stává ve společnosti zvykem a jakákoli odchylka od tohoto uspořádání se jeví jako nepřírozená.

¹⁵OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. první vydání. Praha : Libri, 2004. Úvod, s. 22. ISBN 80-7277-263-5.

¹⁶OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 31. ISBN 80-85850-62-7.

Mill uvádí příklad toho, jak se lidé podivují nad skutečností, že Anglii vládne královna, připadá jim to nepřírozené. Avšak angličané jsou zvyklí a proto to považují za normální. Zastává názor, že by toto nerovné postavení mělo být odstraněno a nahrazeno dokonalou rovností.

Snahy na získání volebního práva v Anglii se setkaly s velkým odporem. Vše vyvrcholilo roku 1902 masovou demonstrací. Dokonce bylo narušeno jednání parlamentu, kdy došlo k vytloukání oken a napadení ministra. Tyto radikální aktivity nabývaly na síle a s tím i persekuce. Roku 1913 bylo uvězněno 200 členek Woman's Social and Political Union společně s hlavní představitelkou Emmeline Pankhurst. Ke zrovnoprávnění žen v Anglii nakonec došlo roku 1928.

V Americe dosáhly ženy volebního práva ještě později než černošští muži (1870), kteří byli předtím považováni za otroky, nejnižší na společenském žebříčku. Čtvrtého června roku 1919 byl přijat Devatenáctý dodatek k americké ústavě, kde bylo řečeno, že Spojené státy ani jednotlivý stát nesmí občanům upřít nebo omezit volební právo z důvodu pohlaví. A po čtrnácti měsících byl tento dodatek ratifikován všemi státy. Tedy 26. srpna roku 1920 získaly americké ženy volební právo. Ve Francii se svého volebního práva ženy dočkaly až po druhé světové válce roku 1945. Jako první země, která přiznala volební právo ženám byl Nový Zéland v roce 1893. Naopak mezi posledními zeměmi, které umožnily ženám volit bylo Švýcarsko v roce 1971.

Po roce 1930 se hlavní cíle více méně naplnily a přichází ekonomická krize a nástup fašismu. Meziválečná doba přineslo ženám hlasovací právo. Avšak v období od třicátých let do konce 2. světové války byl feminismus v pozadí. Některé ženy opustily feministické hnutí v dojmu, že společně s volebním právem získaly rovné postavení s muži.

Druhá vlna feminismu

Počátek druhé vlny se řadí do šedesátých let dvacátého století a končí v osmdesátých letech téhož století. Nastalo období po druhé světové válce, kdy se společnost opět přiklonila ke konzervativnímu myšlení a místo ženy bylo znovu v domácnosti. Stále převládala představa, že hlavním údělem ženy je péče o manžela a děti. Péče o domácnost a děti však nebyla uvažována na stejné úrovni jako zaměstnání manžela. Když děti dospěly a odešly z domova, žena ztratila smysl své každodenní existence. Z těchto důvodů nastala jakási renesance feminismu. Už v počáteční fázi druhé vlny získaly ženy právo na potrat a možnost se věnovat profesi podle jejich volby. Postupem času se toto téma přeneslo na akademickou půdu, kde vzniklo jako vědní obor – studium ženského problému.

Hlavní myšlenkou této fáze je požadavek na rovnost v rozdílnosti. Z „mravního hlediska jsou si všichni lidé rovni.“¹⁷ a lidskou bytostí je žena i muž, proto by tato rovnocennost měla být uznávána i ve společnosti. Je potřeba každého jedince vnímat jako samostatné individuum. Jak žena tak muž by měli mít stejné podmínky pro svobodný rozvoj své osobnosti. Ženy a muži by neměli být rozděleni do dvou skupin s rozdílným přístupem k jednotlivé skupině.

Mezi významné osobnosti řazené do této fáze patří francouzská spisovatelka Simone de Beauvoir se svým dílem *Druhé pohlaví* z roku 1949. Beauvoir kritizuje, že na ženy je pohlíženo jako na ty druhé, kdy se ženy mají chovat tak, jak od nich muži očekávají. Poznává, že žena není od přírody podřízena muži, toto postavení vytvořila společnost. Toto dílo se stalo velice populárním a povzbudilo sebevědomí žen argumentací, že osvobození pro ženy je i osvobozením pro muže. Dodalo ženám odvalu a chuť své postavení změnit.

Období šedesátých let ve Spojených státech je další etapou rozvoje feminismu. Hnutí občanských práv vedené Martinem Lutherem Kingem inspirovalo ženy, aby se znovu pokusily získat lepší sociální postavení pomocí masových agitací a radikálními sociálními projevy. Ve stejné době, roku 1963, bylo vydáno dílo *Ženská mystika*, od Betty Friedan, které po pravdě ukázalo život amerických žen v domácnostech a ukázalo jejich znudění stereotypním životem. Jednalo se o „problém beze jména“¹⁸, který řeší většina amerických žen, ale nikde o něm není diskutováno. Tyto ženy byly izolované ve svých vlastních domovech, bez možnosti osobního růstu a místo pocitu naplnění a štěstí z jejich práce, přicházely pocit prázdnoty. Podle názoru veřejnosti měly všechno materiální aby byly šťastné a pokud se tak necítily, bylo to jejich vlastním zaviněním. Z obav reakce okolí na jejich nespokojenost ženy nehovořily o tomto problému ani mezi sebou a proto se nedozvěděly, kolik z nich tento pocit také sdílí. Profesní kariéře se většina nevěnovala, protože společnost tuto roli neakceptovala jako slučitelnou s rolí matky a manželky. Ženy, které si přesto zvolily dráhu pracující ženy byly považovány za ty nešťastné, neprovdané a neženské. Média je zahltila obrázky žen, jejichž „správným“ snem je být matkou a manželkou, netouží po vyšším vzdělání nebo práci. Betty Friedan nabádala ženy, aby pasivně nepřijímaly svoji roli. Poukazuje na to, že tento problém není jen individuální záležitost jednotlivé ženy, ale že jde o společenský problém. Tato kniha se stala velice populární a ovliv-

¹⁷PETÁKOVÁ, Zdeňka a Marie HAIŠOVÁ. Ženská emancipace v Česku aneb Quo vadis, femina. *Týdeník Rozhlas*. 2007, s. 2. Dostupné z: <http://www.quovadisfemina.cz/dl/zenskaemancipacevcesku.pdf>

¹⁸OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 58. ISBN 80-85850-62-7.

nila feministické myšlení druhé vlny. V roce 1966 se Betty Friedan podílela na vzniku Národní organizace žen, která společně s dalšími organizacemi v USA ale i v západní Evropě oslovila mnoho žen. Tato instituce usilovala o změnu v postavení žen k majetkovým právům, zaměstnanecké a platové politice, rozhodování o antikoncepci a legalizaci potratů. Betty Friedan patří mezi významné osobnosti druhé vlny feminismu a za svůj přínos je označována za "matku feminismu".

Na konci druhé vlny se feminismus začíná ubírat více směry, od liberálních smýšlení až po radikální, dostáváme se k současné podobě feminismu.

Třetí vlna feminismu

Dnešní proudy feministického myšlení volně navazují na druhou vlnu feminismu, dá se hovořit o třetí vlně. Počátek třetí vlny spadá do devadesátých let 20.století a přetrvává do dnešní doby. Ovšem toto označení je diskutabilní, některé feministky toto pojmenování nepovažují za adekvátní, jelikož nebyly splněny všechny cíle druhé vlny. Někteří naopak tvrdí, že třetí vlna vznikla právě proto, že tyto záměry naplněny byly a nazývají ho postfeminismem. Feminismus se stal celosvětovým společenským hnutím.

Všechny feministky se shodují v tom, že existuje útlak žen a ten by měl být odstraněn. Avšak tyto feministky se mezi sebou se liší v chápání podstaty tohoto útisku a tedy i v názoru jak tento problém řešit. Různorodost feminismu také pramení z různorodosti problémů se kterými se musejí ženy potýkat. Odlišují se podle cílů, kterých chtějí ženy v různých kulturách a regionech dosáhnout. Například v afrických zemích ženy vystupují proti výkupnému za nevěstu nebo obřízce žen. V islámském světě jsou proti přísným normám v oblékání a oddělování pohlaví. Obecně řečeno cílem emancipačního hnutí je docenění ženské úlohy ve společnosti. Ženy chtějí stejná sociální a politická práva jako muži. Nelze hovořit o feminismu v jednotném čísle.

Pro charakteristiku soudobých druhů feminismu použijí kategorizaci socioložky Judith Lorber z roku 1998. „Rozlišuje tři základní typy feministické teorie: teorie genderově reformní, teorie genderově motivovaného odporu a teorie genderově motivované vzpoury.“¹⁹ Cílem **reformních feminismů** je, jak už název vypovídá, legislativní reforma společnosti. Tyto feminismy nehledají rozdíly, ale podobnosti mezi pohlavími a zdůrazňují svobodnou vůli jednotlivce. Do této kategorie je zařazen liberální (hlavní snahou je rovnost před zákonem pro obě pohlaví), rozvojový (zaměřen na rozvojové země třetího světa

¹⁹RENZETTI, Claire M. *Ženy muži a společnost* :. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

Afriky, Asie a Latinské Ameriky, snaha skloubit feministické myšlenky s místní kulturou), marxistický a socialistický feminismus („vychází z marxistické kritiky kapitalistického útlaku“²⁰, původ znevýhodněného postavení ženy vidí v hierarchickém rozdělení společnosti, existenci sociálních tříd a soukromého vlastnictví).

Feminismy odporu naopak nechtějí patriarchální systém společnosti měnit, ale vymanit se z tohoto řádu vytvořením vlastního separátního světa. Pod tuto kategorii patří radikální (prosazuje odstranění mužské kontroly nad ženským tělem), psychoanalytický (vychází z myšlenek Sigmunda Freuda, nerovnost mezi pohlavími vzniká rozdílným vývojem osobnosti ženy a muže), lesbický (zabývá se sexuálním vykořisťováním) a standpoint feminismus (zkoumá stránky života ženským pohledem). **Teorie genderově motivované vzpoury** přináší nový pohled na danou problematiku, „věnují pozornost vzájemným vztahům mezi nerovnostmi založenými na genderu, rase, etnické příslušnosti, společenské třídě či sexuální orientaci a zkoumají genderovou nerovnost pouze jako jednu součást komplexního systému společenské stratifikace.“²¹ Do této kategorie lze zařadit multirasový feminismus (analyzuje postavení člověka na sociálním žebříčku a jak společenský status zvyhodňuje nebo naopak znevýhodňuje ženy a muže), mužský feminismus (ukazuje, že ne všichni příslušníci mužského pohlaví mohou čerpat „výhody“ patriarchálního řádu), feminismus sociální konstrukce (zkoumá jak lidé ve vzájemné interakci vytváří různé identity a stereotypy) a queer theory (zabývá se pojmy gender a pohlaví).

Toto dělení není striktní, jde o nejčastější trendy, které ve skutečnosti neexistují v naprosto stejné podobě jaká je uvedena. „Z uvedeného přehledu vyplývá, že není možné mluvit o feminismu, ale je nutné mluvit o feminismech.“²² Současné feministické myšlení je diferencováno. Je to směr, který se vydává různými cestami. Jednotlivé směry mezi sebou dostatečně „nekomunikují“, jsou nesourodé. Individuální směry se mezi sebou mísí, doplňují se nebo naopak se kritizují navzájem. Existují i jiné směry, které se do zmíněných třech kategorií nedají zařadit. Mezi nezařazené feminismy patří například sociální feminismus (vychází z přesvědčení, že rozdíly mezi mužem a ženou jsou sociálním výtvozem), ekofeminismus (vidí spojitost mezi diskriminací přírody a diskriminací ženy), spirituální feminismus (jde o několik duchovních směrů, které spojuje odmítání patriarchálního náboženství, dualismu těla a duše, sakrálního a profánního, za zdroj poznání považují lidskou zkušenost). Touto charakteristikou současných diferencovaných podob feminismu bych uzavřela historii tohoto hnutí ve světě a přesunula bych pozornost do českých zemí.

²⁰VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

²¹Tamtéž, str. 49

²²VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 211. ISBN 8090322832.

1.1.3 Feminismus v českých zemích

První vlna feminismu v českých zemích začala koncem 19. století a skončila s nástupem socialismu. Jak již bylo zmíněno druhá vlna feminismu naše území minula, což nás ovlivnilo do dnešní doby. V období druhé vlny, tedy v době mezi šedesátými až osmdesátými léty dvacátého století, byla doba socialismu. Pokud si srovnáme vývoj feminismu v českých zemích a ve světě, dojdeme k zjištění, že u nás měl mírumilovnější podobu než v ostatních zemích. Ženy s muži spolupracovaly na řešení problémů, nestavely se proti nim. Cílem žen bylo lepší postavení ve společnosti. V porovnání se světem je u nás stále málo publikací zaměřených na feministickou problematiku. Teprve v několika posledních letech se začínají objevovat překlady knížek z druhé vlny feminismu.

V českých zemích byl rozvoj feministického hnutí spojen s koncem 19. století s požadavky na vyšší vzdělání pro ženy a dívky. Vyšší vzdělání znamená také lepší pracovní kvalifikaci. Mezi další požadavky patřilo samozřejmě volební právo pro ženy, stejné finanční ohodnocení za stejnou práci a větší uplatnění žen v občanském životě. Magdaléna Dobromila Rettigová začala ve dvacátých letech 19. století pořádat vzdělávací kroužky pro mladé dívky. Alois Jirásek zmiňuje Rettigovou jako na první národní buditelku a vyzdvihuje její pozitivní vliv na dívky. Ve třicátých a čtyřicátých letech vznikají první dívčí ústavy, první české spisovatelky se začínají uplatňovat například Božena Němcová, Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Eliška Krásnohorská, která se zasloužila o vznik dívčího gymnázia Minerva.

Božena Němcová (1820–1862)

Známa česká spisovatelka Božena Němcová byla přesvědčena o tom, že by žena měla být rovnocenná muži, měla by mu být ekvivalentní partnerkou. Avšak společnost toto neumožňovala, žena nemohla vykonávat povolání podle své volby. Božena Němcová v české historii byla první ženou, která se rozhodla žít pouze spisovatelskou činností. Byla členkou ženského spolkového hnutí, považovala vzdělání za velice důležité. Podílela se na vzniku dívčí školy, kde se mimo vzdělání ženy připravovaly na kariéru českých učitelek, povolání které do této doby v Čechách nebylo.

První vlna feminismu v Čechách je etapou emancipace. Hlavním tématem je rovnost mezi pohlavími, jak ve volebním právu, tak v přístupu ke vzdělání. Mezi významné osobnosti této fáze patří M. D. Rettigová, Eliška Krásnohorská, Františka Plamínková, T. G. Masaryk, Vojtěch Náprstek a Karolina Světlá.

Mezi stoupence ženské emancipace patří Vojtěch Náprstek. Po své emigraci do Spojených států se roku 1858 se vrátil zpátky do Čech a začal přednášet ženám. Nejdříve

se témata přednášek týkala nových technických vynálezů do domácnosti. Například kleště na cukr, šicí stroj, postel na kolečkách a jiných. Později byly do témat zahrnuty jeho poznatky o ženském hnutí v Americe a Anglii. Kroužek vytvořený kolem jeho osoby si začal říkat Americký klub dam. V domě jeho matky Anny se od roku 1865 scházely pražské ženy. Jejich počet sahal k několika stovkám. V domě se pořádaly přednášky, ženy se věnovaly charitativní činnosti, byla vybudována knihovna a čítárna. Za dvacet let činil počet návštěvnic 26 750. Předsedkyní klubu byla Karolina Světlá. Na přednášky byly pozvány známé osobnosti jako T. G. Masaryk, Miroslav Tyrš nebo J. E. Purkyně. V polovině šedesátých let začaly přednášet i ženy jako Karolina Světlá, Sofie Podlipská a první české lékařky Anna Bayerová a Anna Honzáková. Pod nátlakem byl klub nakonec roku 1870 zrušen. Pokračovatelky toho klubu se nazvaly Bývalý americký klub dam.

V šedesátých letech začínají vycházet první ženské časopisy *Ženské listy* a *Lada*. Tuto dobu můžeme označit za počátek organizovaného ženského hnutí. Hlavním cílem byla emancipace žen spojená se vzděláním. Centrem byl Český výrobní spolek, založený v roce 1863. Mezi zakládající členky patřily Marie Palacká-Riegrová, Sofie Podlipská, Karolina Světlá a Věnceslava Lužická. Stejněho roku vznikla Městská dívčí škola v Praze. Předmětem výuky bylo všeobecné vzdělání a cizí jazyky. Zájem byl i přes vysoké školné obrovský. O dva roky později, tedy 1865, byla založena první dívčí průmyslová škola, která umožňovala vzdělání i dívkám z nižších společenských vrstev. V sedmdesátých letech byly otevřeny vzdělávací instituce jako Vyšší dívčí škola, Státní učitelský ústav pro dívky a zmiňované gymnázium *Minerva*. Koncem devatenáctého století můžeme najít ženy v povoláních, které souvisejí s jejich úlohou v domácnostech. Uplatnění našly v sociálních a pečovatelských službách, jako vychovatelky, učitelky, nižší zdravotnický personál, hospodyně, švadleny. Avšak i v těchto povoláních byly ženy omezovány. Učitelky se nesměly vdát, aby je nic nerozptylovalo od jejich poslání.

Karolina Světlá (1830–1899)

Karolina Světlá zastávala názor, že ženský duševní vývoj byl potlačován nedostatkem vzdělání a „poddanství ve společnosti bylo nedůstojné její lidské bytosti.”²³ Prohlašovala, že ženská emancipace prospěje i mužům. Konečně si muži budou moci být jisti, že jsou skutečně milováni pro svoji vlastní osobu a ne pro peníze. A pokud by manžel zemřel, manželka bude schopná se o potomstvo postarat. Ženu nestačilo vzdělávat pouze literaturou, bylo nutné zavést ženské školství, kde by ženy dosáhly vyššího vzdělání a tím se mohly stát finančně nezávislé. Proto se roku 1870 rozhodla založit Ženský výrobní spolek. Program byl zaměřen na zakládání dívčích průmyslových škol, zakládaly výrobní spolky, jež zajišťovaly ženy, které se nevdaly nebo ovdověly.

V této době se začaly projevovat důsledky Prusko-rakouské války a s tím přicházely i demografické změny, které napomáhaly emancipačním snahám žen. Na rozvoji ženských spolků měly podíl noviny a časopisy jako Národní listy, Svoboda, Národní noviny, Posel z Prahy.

Eliška Krásnohorská (1847–1926)

Eliška Krásnohorská se podílela na Ženském výrobním spolku, byla redaktorkou časopisu Ženské listy, věnovala se i překladatelské činnosti. Sdílela stejný názor s Karolinou Světlou o nutnosti vyššího vzdělání pro ženy a jejich hmotné nezávislosti. Jejím cílem bylo vytvoření gymnázia pro dívky, které by bylo přípravou pro budoucí studium na vysoké škole. Tento sen se splnil roku 1890, kdy bylo založeno gymnázium Minerva. Než gymnázium dostalo povolení o pořádání vlastních maturit musely dívky skládat zkoušky na chlapeckých školách. Absolventky gymnázia se začaly věnovat pedagogické činnosti na nově založených dívčích školách po vzoru Minervy. Jiné absolventky začaly oficiálně studovat na Karlově univerzitě po dvacátém třetím březnu roku 1897, kdy bylo povoleno ženám studovat na rakouských vysokých školách. Eliška Krásnohorská se stala historicky první českou ženou, která obdržela titul doktora filosofie na Univerzitě Karlově. Její zásluhou získaly ženy budoucích generací lepší cestu ke vzdělání.

Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937)

Ve své disertační práci *Sebevražda* z roku 1881 popisuje jako důvody k ženské sebevraždě emocionální, sexuální a fyzické zneužívání žen v manželství. Za nemorální považoval to, že muži vstupují do manželství a z manželky si udělají služku, ošetřovatelku, kuchařku a milenku. Zasloužil se o vznik paragrafu 106 ústavy České republiky, kde bylo stanoveno, že žena je rovnoprávná muži. Kritizoval církevní vnímání manželství jako něco

²³DOUDOVÁ, Milena. *Velké ženy české*. Praha: X-Egem, Nova, 1997, s. 93. ISBN 80-7199-020-5

podřadnějšího než svobodný stav, celibát. Žena má mít možnost svobodné volby, nemá být společností nucena do rolí, které nechce přijmout. Jeho manželka Charlotte se také věnovala feministické otázce. Přeložila *Poddanství žen* od Stuarta Milla, které Masaryka inspirovalo, byla členkou několika ženských spolků, spolupracovala na časopisu *Ženské listy*. Sám Masaryk přijal manželčino příjmení Garrigue. Podporoval svoje dcery při studiu. V roce 1891 byl zvolen jako poslanec do říšského sněmu. Bojoval za práva žen – rovnoprávnost ve vzdělání, politice a volebním právu, i za to aby ženy mohly zakládat vlastní politické organizace a stát se členkami stávajících.

Teréza Nováková (1853–1912)

Teréza Nováková nesouhlasila s tím, aby bylo ženino místo výhradně v domácnosti. Žádala pro ženu stejných práv a spravedlivého zacházení jakých se dostávalo mužskému pohlaví – například volební právo. V manželském svazku by oba partneři měli mít rovnocenné právo rozhodovat o všech věcech týkajících se rodiny. „Ženy a muži měli by pracovat spojenými silami bez rozdílů pohlaví, protože tu všude jde o jejich společenskou budoucnost a o budoucnost národa.”²⁴ Mezi zásluhy T. Novákové patří aktivita v Ženském klubu českém.

Roku 1903 v Praze byl Terézou Novákovou, Františkou Plamínkovou a Marií Tůmovou založen Ženský klub český. Jeho cílem bylo postavit ženu na úroveň muže ve vzdělávací, právní, pracovní, politické a volební sféře. Zřídil i sociální zázemí pro ženy, které se vyskytly v sociální nouzi. Klub zřídil ubytovnu, jídelnu, knihovnu a pořádal přednášky. Mezi témata přednášek patřily, v tehdejší době, kontroverzní témata jako sexuální vztah mezi mužem a ženou, prostituce a pohlavní choroby. Zdůrazňovali, aby si žena byla vědoma své ceny a jedinečnosti jako individua. Přednášky se týkaly i nově pojeté výchovy dětí. Tématem přednášek bylo například to, že dítě by nemělo být vychovááno v rodině, kde je žena automaticky poslušná a kde je diskriminována například v jídle, kdy na lepší části jídla jako maso měl privilegované právo manžel. Klub si uvědomoval nutnost přítomnosti žen v politice, kdy je jejich přítomnost v politice nutná, aby došlo k požadovaným změnám. Prvním krokem bylo tedy volební právo. V této otázce české ženy spolupracovaly s Mezinárodní radou žen, založenou Američankou Carrie Chapman Catt. Roku 1905 byly zaslány dvě petice říšskému sněmu. První petice požadovala všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo pro ženy, druhá pak žádala změnu paragrafu 30 o spolčovacím zákoně, aby bylo ženám umožněno stát se členkami politických spolků a zakládat je. Mezi zastávce patřil zmíněný T. G. Masaryk, dále Václav Choc a Václav Klofáč. Tito zmínění

²⁴DOUDOVÁ, Milena. *Velké ženy české*. Praha: X-Egem, Nova, 1997, s. 112. ISBN 80-7199-020-5.

zastávají názor, že politika by měla být vůlí celého národa a nejenom jeho mužské části. V roce 1907 byl zaveden nový volební zákon. Bohužel byl velkým zklamáním, ženy volební právo opět nezískaly. Asi nejvíce dotčeny byly učitelky. Některé z nich převyšovaly vzděláním muže a byly ekonomicky nezávislé, ale stejně volit nemohly. V roce 1912 dosáhl Ženský klub český úspěchu. Ženy se konečně mohly stát členkami politických spolků a zřizovat je. První vlašťovkou ve volební právu žen bylo právo volit do obecních zastupitelstev, ovšem za splnění určitých podmínek. Žena musela řádně platit daně a její věk musel přesahovat 30 let. Františka Plamínková objevila nesrovnalost v zákoně. Jelikož nebyl zrušen zákon z roku 1861, podle kterého mohly ženy platit daně volit a být voleny do zemského sněmu, roku 1908 kandidovala publicistka a učitelka Marie Tůmová. Nebyla zvolena i přes návrh některých mužů, ve kterém navrhovali, že se vzdají svoji kandidatury v její prospěch. O čtyři roky později, tedy 1912, byla vybrána další kandidátka. A tou byla autorka románů a divadelních her Božena Viková-Kunětická. Byla úspěšně zvolena Národní stranou svobodomyšlnou, tudíž mladočechy. Stala se první poslankyní českého sněmu a zároveň první poslankyní ve střední Evropě. Zasedání se však nemohla účastnit, protože jí nebylo přiděleno povolení ke vstupu do českého sněmu.

V červnu roku 1901 získala Marie Zdenka Baborová doktorát z filosofie. Na podzim téhož roku ji následovala Marie Fabiánová s doktorátem z matematiky. Jako třetí v pořadí byla MUDr. Anna Honzáková. Čtvrtou v pořadí se stala Alice Masaryková, dcera T. G. Masaryka, která promovala v oboru anglických dějin. Roku 1905 byl založen Výbor pro volební právo žen, roku 1912 byla do českého sněmu zvolena spisovatelka Božena Viková-Kunětická. O jedenáct let později, 1923, vznikla Ženská národní rada. Roku 1918, po vzniku Československé republiky, byly Eliška Krásnohorská a Božena Viková-Kunětická jmenovány prvními členkami Československé akademie věd, jako třetí se členkou stala Františkou Plamínkovou.

Františka Plamínková (1875–1942)

Františka Plamínková patří mezi významné osobnosti českého feminismu a proto jí věnuji krátkou zmínku. Byla učitelkou, novinářkou, feministkou a senátorkou. Její názory byly ovlivněny T.G.Masarykem a Eliškou Krásnohorskou. Sama ovlivnila Miladu Horákovou. „Její politická aktivita započala v roce 1896, kdy se postavila do čela boje za zrušení celibátu učitelek a za placenou mateřskou dovolenou.”²⁵ Požadovala ničím neomezené vzdělání pro ženy, volný přístup ke všem povoláním, dále reformu sociální, školskou a změnu ženského vězeňského systému. Žena je především člověk a společnost by se

²⁵Významné ženy a hnutí v historii feminismu: Františka Plamínková. SOKAČOVÁ, Linda. *Abc feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 189. ISBN 80-903228-3-2.

na ni neměla dívat pouze jako na matku a manželku říká F. Plamínková. Angažovala se v Alianci tedy Mezinárodním výboru pro volební právo žen, kde se snažila o světovou spolupráci mezi ženami. Stála u zrodu institucí jako Ženský klub český a Česká národní rada. Ženský klub český byl založen roku 1903 a jeho činnost se zaměřovala především na snahu o rovnoprávnost ve vzdělání a rovnoprávnost pracovní, právní a sociální. Nejdůležitější bylo vzdělání pro ženy, volební právo a rozšíření spolčovacího zákona, tak aby měly ženy možnost vstoupit do politických organizací. Jejím dalším cílem bylo sdružení ženských organizací. Roku 1918 vstoupila do Československé strany národně sociální. Za tuto stranu byla zvolena do pražského městského zastupitelstva a roku 1925 se stala senátorkou. Vytvořila typ feminismu, který nebyl orientován proti mužům. Snažila se, aby muži pochopili, že nejlepší partnerkou pro ně může být pouze vzdělaná žena. Ke konci první vlny se přestala naplno věnovat ženské otázce a snažila se varovat před nastupujícím nacismem. Ženská národní rada byla pro své politické angažování za války rozpuštěna, podle jejího vzoru vznikla Rada československých žen v roce 1945 v čele s Miladou Horákovou. Františka Plamínková zemřela v Terezíně, kde byla za heydrichiády zastřelena za protinacistickou činnost.

„České a slovenské ženy dosáhly volebního práva v roce 1920 jako jedny z prvních v Evropě. Rovnost obou pohlaví byla zakotvena v paragrafu 106 první ústavy ČR”²⁶

Ženy v socialismu

Další rozvoj feminismu přerušila druhá světová válka a následná doba socialismu, kdy byla žena součástí proletariátu nebo buržoazie, klasifikována podle třídy a ne podle pohlaví. V padesátých letech v Československu dosáhla emancipace svého vrcholu, avšak jak rychle začala, tak rychle skončila. Nastala doba omezování demokracie, doba smyšlených politických procesů. Cílem socialismu bylo vybudovat beztrždní společnost a bojovat proti společnému nepříteli. Z toho vyplývá, že druhá vlna feminismu, jakou známe ze světa, se našeho území téměř nedotkla. Princip rovnosti byl nadřazen svobodě, ženy i muži byli utiskováni stejně.

Ideologie zastávala tento názor: osvobození ženy je možné jen prostřednictvím revoluční proměny celé společnosti, tím bude dosaženo osvobození celého lidstva. „Osvobození ženy je totožné s osvobozením od všeho bezpráví; je možné jen tehdy až bude osvobozena dělnická třída jako jediná třída schopná revolučním způsobem změnit skutečnost.”²⁷

²⁶OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus: Po první světové válce - bez druhé fáze*. první. Praha: Libri, 2004, s. 37. ISBN 80-7277-263-5.

²⁷ŠOLCOVÁ, Miroslava. *Postavení ženy v socialistické společnosti*. Praha: Horizont, 1984, s. 33. ISBN 40-038-84.

Tuto změnu může nastolit pouze socialistická revoluce a komunismus je jediné společenské uspořádání, které je schopno ženy reálně osvobodit. Socialismus vyvlastnil výrobní prostředky a tím znemožnil vykořisťování člověka člověkem.

V socialistické době byly zájmy ženy podřízeny zájmům dělnické třídy, tyto zájmy byly podřízeny ideologii. Rovnoprávnost byla ženám přiznána v květnu 1948 v rámci budování socialismu. Ovšem ona rovnost spočívala pouze v oblasti materiální a pracovní. Pracovat a volit jednu stranu se stalo povinností. Myšlenka emancipace o respektování vzájemných rozdílů mezi pohlavími v rámci mezilidských vztahů však nemohla být v době socialismu době naplněna.

Komunisté určily roli ženy jako pracovní síly. Pozice ve společnosti nebyla dána schopnostmi nebo vzděláním. „Postavení ženy jako pracovní síly je stále mylně považováno za postavení ženy ve společnosti a co je ještě horší, za emancipaci, svobodu, osvobození.“²⁸ Podle vykonané práce a kariérního postupu však nemůžeme hodnotit kvalitu života. Ženy mohou zastávat i místa velmi fyzicky náročná jako jsou dělnice, zednice, jeřábnice atd. „Ženy žijící v socialistické společnosti se mnohem výrazněji podílely na trhu práce než ženy z kapitalistických zemí.“²⁹ Přesto, že byla formálně stanovena stejná mzda za stejnou práci pro muže i ženy, realita byla jiná.

Socialismus stíral společenské rozdíly, ekonomicky se žena stala nezávislou na muži, ale k roli hospodyně ji ještě přibyla role živitelky. Stát sice snižoval závislost žen na svých manželech, ale zvyšoval závislost na státu samém. Ženy měly v domácnosti takzvanou „druhou směnu“ kam přicházely po skončení pracovní doby v zaměstnání.

Socialismus podporoval ženské vzdělávání na vysokých školách. Ženy měly přístup do všech oborů a do všech profesí. Za socialismu došlo k nárůstu zaměstnaných a vysokoškolsky vzdělaných žen. Emancipaci můžeme rozdělit na dva proudy: „socialistický a feministický. Socialistický proud je zaměřen na práci a z té vyplývá emancipace, feministický proud je zaměřen na emancipaci a ta je závislá na práci.“³⁰

Jako poslední osobnost uvádím Miladu Horákovou, která bezpochyby patří mezi významné ženy naší historie a která se ženskou otázkou zabývala.

²⁸NEUMANN, Stanislav Kostka a Evženie KLOUČKOVÁ. *Dějiny ženy*. první vydání. Praha: Otakar II., 1999, s. 1045. ISBN 80-242-0249-2.

²⁹NEUMANN, Stanislav Kostka a Evženie KLOUČKOVÁ. *Dějiny ženy*. první vydání. Praha: Otakar II., 1999, s. 1044. ISBN 80-242-0249-2.

³⁰JACHANOVÁ DOLEŽELOVÁ. Aktivistky ženského hnutí vyprávěly o emancipaci žen za socialismu a dnes. In: *Feminismus.cz* [online]. 2006 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=1940713>

Milada Horáková (1902–1950)

Vystudovala práva na Univerzitě Karlově, pracovala na oddělení sociální péče v Praze, angažovala se v Ženské národní radě kde se po skončení války stala senátorkou. Inspirovala se Františkou Plamínkovou a T.G.Masarykem, chtěla aby byla žena zabezpečena po stránce sociální i právní. Celý život byla zastánkyní humanity, demokracie a svobodného českého státu. Usilovala o zrovnoprávnění žen s muži. V době okupace českých zemí vstoupila společně se svým manželem do domácího odboje. Po osvobození se stala poslankyní za České Budějovice v Národně socialistické straně. Byla zvolena za předsedkyni Československé rady žen, kde nahradila popravenou Františku Plamínkovou. Stala se členkou Petičního výboru Věrní zůstaneme. V únoru roku 1948 nastal konec československé demokracie. Horáková vyzývala lid k odporu, otevřeně vystupovala proti komunistům. Následně byla zbavena všech svých funkcí. Roku 1949 byla Milada Horáková zatčena, soudní přelíčení začalo roku 1950. Měla přednést řeč podle komunisty připraveného scénáře, přesto se jí podařilo říci svůj názor. O zrušení vyneseného rozsudku, kterým byl trest smrti, žádal například Einstein nebo Churchill. Přesto byla po zmanipulovaném politickém procesu popravena.

O několik desítek let později došlo ke svržení socialistického režimu, tento převrat zahájil třetí vlnu feminismu v českých zemích. Feminismus jako pojem se začal více objevovat až po roce 1990. Byl vnímán jako importovaný, vnucovaný české společnosti zahraničními feministickými skupinami, jako něco neprozkoumaného. Bohužel začal být chápán jako další z řady ideologií. Tato ideologie, která byla navíc považována za levicovou a naše společnost měla v živé paměti zkušenosti s různými diktaturami a proto nebyl feminismus přijímán zrovna pozitivně. Počátky byly velice těžké, ve společnosti v prvních porevolučních letech panoval odpor k feminismu. Feminismus lidé interpretovali „téměř shodně jako jednolitou, militantní (bojechtivou), ale zároveň jednoduchou a smíchu hodnou ideologii, která bezmyšlenkovitě propaguje nenávisť k mužům.“³¹ K tomuto názoru přispěla i média, která označovala feministky jako věčně nespokojené členky společnosti. „Naše média zdařile vytvářejí pokřivený, zesměšňující obraz feminismu, který se pevně zakořenil i v myslích našich lidí.“³² Toto vnímání feminismu se neslo po celou první polovinu 90. let. V druhé polovině 90. let dochází k postupným změnám. „Dá se dokonce říci, že i když antifeministicky naladěné prostředí v české společnosti spíše přetrvává, feminis-

³¹VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 200. ISBN 8090322832.

³²HAUSEROVÁ, Eva. *Na kostěti se dá i létat, aneb, Nemožné ženy dokážou i nemožné*. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-108-5.

tický orientované myšlenky, projekty a vize (a to jak žen, tak mužů) již nelze zastavit.“³³ Situace se pomalu, ale jistě vyvíjí k lepšímu.

Tato kapitola obsahovala úvod práce, dostala jsem se od počátků feminismu až k jeho současné podobě. Byly uvedeny hlavní myšlenky a události v dějinách feminismu. Nyní bych tuto kapitolu uzavřela a přesunula se k dalšímu tématu, analýze díla G. Lipovetského *Třetí žena*.

³³VALDROVÁ, Jana. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 200. ISBN 8090322832.

Kapitola 2

Gilles Lipovetsky, Třetí žena

Tato kapitola je věnována analýze díla *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. Začátek této kapitoly obsahuje stručnou biografii a bibliografii G. Lipovetského. Druhá část je věnována samotnému názvu díla a třem archetypům žen, třetí pasáž se zabývá samotnou analýzou práce, autorovým hlavním myšlenkám a jeho vizí budoucnosti. Na závěr této kapitoly jsou uvedeny pozitivní i negativní recenze na zkoumané dílo.

2.1 Životopis G. Lipovetského

Gilles Lipovetsky se narodil 24. září roku 1944 ve městě Millau. Filosofii vystudoval na pařížské univerzitě Sorbonna. Patří mezi známé francouzské filosofy, spisovatele a sociology. V současnosti je profesorem filosofie na univerzitě v Grenoblu. Ve svých dílech se snaží analyzovat dnešní postmoderní společnost, kterou odlišuje a srovnává s dobou moderní.

Mezi jeho díla patří: *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti* (2006, české vydání 2007); *Věčný přepych* (2003, přeloženo do češtiny roku 2005); *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství* (1997, přeloženo do češtiny roku 2000); *Soumrak povinnosti: bezbolestná etika nových demokratických časů* (1992, přeloženo do češtiny roku 1999); *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech* (1987, přeloženo do češtiny roku 2002); *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu* (1983, české vydání 1998);

Nyní bych se zaměřila pouze na dílo *Třetí žena*.

2.2 Význam názvu Třetí žena

Tato část je věnována samotnému názvu knížky, co si představit pod pojmem „Třetí žena“¹. V historii můžeme nalézt tři archetypy žen. „První žena“² je žena opovrhovaná a zavržená. Vše začíná principem dělby práce mezi pohlavími, která souvisí s mužskou nadvládou nad ženami, počínaje sňatkovými dohodami a vyloučením žen z politiky konče. Ženy se nikdy „neujímají úkolů na nejvyšší úrovni, politických, vojenských či kněžských funkcí, které by jim mohly zajistit svrchované společenské uznání.“³ Muži jsou spojováni s kladnými jsoucny a ženy naopak se zápornými. Ženám jsou přisuzovány magické síly chaosu a zla, které narušují společenský řád. Nezastávají funkce, které by přinesly sociální prestiž. Žena je stvoření podřadné, které muži neuznávají jako sobě rovné. „Nesmrtelná sláva, veřejné pocty i monopol na společenský blahobyt náleží mužům, zatímco ženám patří stín a zapomnění, úměrné podřadným.“⁴ „Od Aristofana po Seneku, od Plauta po křesťanské kazatele vládne tradice pošklebků a satir proti ženám, líčeným jako klamné a nespoutané, nestálé a nevědomé, závistivé a nebezpečné. Žena, nutné zlo upoutané k činnostem beze všeho jasu, je podřadná bytost“.⁵ Toto pojetí trvalo několik desítek let, než přišla druhá žena.

„Druhá žena“⁶ byla ženou opěvovanou. Věk druhé ženy započal na vrcholu středověku a největšího rozkvětu dosáhl ve dvacátém století. Žena je nyní milována, obdivována, ctěna, zbožňována, idealizována až k božské bytosti a múze. Manželkám, matkám a vychovatelkám se dostává úcty. Žena se stává opěvovaným krásným pohlavím, které „je prohlášeno za bližší Bohu než muž“.⁷ Žena „je opěvována jako třípytný paprsek světla, které povyšuje muže, které projasňuje a zahřívá mrtvolný svět.“⁸ Avšak ani toto období neukončilo hierarchii pohlaví. Žena není intelektuálně ani ekonomicky nezávislá, ale již není opovrhována. Vystupuje „ze stínu a opovržení, které bývaly jejím údělem.“⁹ Její postavení je stále závislé na mužském uznání. Žena se stává tou, kterou jí muž umožní být.

Naše doba je epochou Třetí ženy, ženy neurčité. „Třetí žena“¹⁰ představuje zásadní

¹LIPOVETSKY, Gilles. Třetí žena: neměnnost a proměny ženství. V českém jazyce vyd. 2. Překlad Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2007, 329 s. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-171-4.

²Tamtéž, str. 249.

³Tamtéž, str. 252.

⁴Tamtéž, str. 252.

⁵Tamtéž, str. 252.

⁶Tamtéž, str. 253.

⁷Tamtéž, str. 253.

⁸Tamtéž, str. 253.

⁹Tamtéž, str. 254.

¹⁰Tamtéž, str. 255.

zlom v dějinách žen. „Události, k nimž dochází, znamenají v základní rovině historický přelom ohledně způsobu ustavení ženské identity i vztahů mezi pohlavími,“¹¹ „První i druhá žena byla podřízena muži, avšak třetí žena podléhá jen sobě samé. Druhá žena představovala ideální výtvar mužů, zatímco třetí žena je ženským sebevýtvozem.“¹² Označení neurčitá je použito, protože ženina role již není striktně definována. Dochází nejen k zapojení žen do profesní aktivity, ale také k rovnosti mezi partnery, objevení nového smyslu života, vlastní identity a především svobody nad svým vlastním osudem. V období vlády první a druhé ženy byly obě podřízeny muži a určovány vztahem k němu. Nástup třetí ženy byl umožněn osvobozením ženy z domácnosti, rozšířením vzdělání, možnosti profesní aktivity, antikoncepcí a sexuální svobodou, příležitostí se rozvést, volebním právem a samozřejmě eventualitou svobodné volby o své vlastním bytí. „V ženské existenci se vše stalo otázkou volby, tázání a posouzení. Žádná aktivita již není ženám principiálně nepřístupná, žádný příkaz již nestanovuje jejich místo ve společenském řádu.“¹³ Její budoucnost není určena společností, ale životní cestu po které půjde si volí sama. Již nepodléhá muži, ale sobě samé.

Nerovnost mezi pohlavími však nemizí a jejich životní úlohy jsou nezaměnitelné. „Pohlaví nadále zjevně hraje svou roli v existenciální orientaci, v ustavení rozdílů ve vnímání, ve zvolených cestách a v nadějích.“¹⁴ „Tím, co vítězí, není podobnost sexuálních úloh, nýbrž vymizení strohých nařízení ze společenských modelů a souběžně s tím právo obou pohlaví na sebeurčení a subjektivní neurčenost.“¹⁵ Mizí striktní určení rolí, nastala doba, která má nekonečné spektrum možností, obě pohlaví mají příležitost seberealizace a šanci nalézt svoji vlastní cestu životem.

Po objasnění názvu díla a přiblížení třech archetypů přecházím k analýze *Třetí ženy*.

2.3 Hlavní koncepty díla Třetí žena

Dílo *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství* vyšlo v češtině poprvé roku 2000 a v originále *La Troisième femme* roku 1997. V této publikaci autor pojednává o proměně postavení ženy v dnešní postmoderní společnosti. Zkoumá historii, charakterizuje současnost

¹¹Tamtéž, str. 249.

¹²Tamtéž, str. 256.

¹³Tamtéž, str. 255,256.

¹⁴Tamtéž, str. 258.

¹⁵Tamtéž, str. 258.

a zamýšlí se nad budoucností. Nevychází z biologického determinismu. Pro objasnění dnešního stavu společnosti odkazuje autor na sociologické průzkumy a pro názornost používá příklady ze života. Snaží se vyvrátit některé obecně rozšířené představy, což je právě jeho metodou. Popisuje první fakt, který vypadá velice pravděpodobně, než je vyvrácen jiným. Ukazuje proměny postavení ženy v minulosti, definuje její současné postavení. Lipovetsky zdůrazňuje možnost svobodné volby jako jednu z nejdůležitějších změn, kterou emancipace ženám přinesla.

Podtitul knihy nám naznačí, že některé věci se nezměnily a některé prošly změnou. Například dominance muže ve veřejném prostoru se neproměnila a Lipovetsky ani změnu v nejbližší budoucnosti nepředpokládá. Emancipace ženy sebou přináší pozitivní i negativní důsledky. Přesto ani tato významná proměna neodstranila odlišnosti mezi mužem a ženou a tím rozdílnosti v jejich společenském postavení. Současný vývoj směřuje k rovnoprávnosti pohlaví, především k seberealizaci osobností ženy a muže a k méně výrazným rozdílům mezi pohlavími. Ovšem na samotný závěr dodává, že muž bude i nadále převažovat v mocenské oblasti. Muži budou i nadále převažovat ve veřejné sféře a ženy ve sféře soukromé.

Věnuje se čtyřem základním tématům, která jsou rozdělena do čtyř hlavních kapitol. Uvádím autorovy hlavní myšlenky a jeho vizi budoucnosti. Od poloviny dvacátého století došlo k výrazné proměně vztahů mezi ženami a muži. V minulosti byl ženský svět oddělený od mužského. Dnes nemá žena své místo určeno, ona si určuje jakou cestou se bude ubírat její život. Dochází k harmonizaci moderních rolí a tradic z minulosti. Dnešní doba umožnila svobodné zacházení se sebou samým a vznikly nové rozdíly mezi pohlavími, které ovšem nijak nebrání svobodné vůli lidské bytosti.

2.3.1 Žena a láska

První kapitola s názvem *Sex, láska a svádění*. Láska se od dvacátého století těší idealizaci a opěvování. Pokud nahlédneme do minulosti najdeme proměny vnímání lásky.

Na počátku osvícenství se více citově projevují ženy. Láska se stává ženským posláním. Od konce osmnáctého století je žena viděna jako křehká a citlivá bytost určená k lásce. V devatenáctém století mají ženy milovat naprosto bezmezně a oddaně. Toto pojetí lásky přispělo k vnímání ženy jako podřízené bytosti. V šedesátých letech dvacátého století se feminismus zabýval láskou, kterou vidí jaká nástroj k podrobení žen. Naopak v minulosti byla láska vnímána jako povznášející ducha. Dochází k posunu z citové stránky k sexuální. Ženská láska musí být osvobozena od tradičního pojetí bezmezné oddanosti druhému.

Dochází k legalizaci potratů a antikoncepce, sexuálnímu osvobození.

Lipovetsky uvádí, že dnešní láska si klade nárok na celého člověka. Je iracionální, vášnivá, romantická, svobodná. Láska má být prosta finančních a společenských zájmů. Láska je něco víc než sexuální přitažlivost. „Jde o to milovat a být milován.”¹⁶ V našem světě platí dvojí sexuální morálka. Pokud je žena aktivnější v sexuálním životě je společností odsuzována. Naopak, pokud je ve stejné situaci muž, nepodléhá takové kritice. Láska přináší rovnost mezi partnery, ale je ovlivněna společenskou nerovností mezi pohlavími. Lásku vnímá a prožívá každé pohlaví odlišně. Žena miluje celou svoji existencí, žije pro lásku samotnou. Muž touží ženu vlastnit.

V současnosti vládne sexuální liberalismus. Ženy spojují sex a citovou stránkou, u mužů toto propojení není tak silné. Obě pohlaví odmítají manželství, které by nebylo založeno na lásce. Přesto nedošlo k homogenizaci pohlaví v citové oblasti. Obě pohlaví mají svá tajemství. Odlišnost vztahu muže a ženy k milostnému životu lze ukázat například na negativním vztahu žen k pornografii a vztahům na jednu noc. Ženy potřebují k sexuálnímu vztahu i citový a osobní přístup. Tak výrazná potřeba u mužů není. Stručně řečeno „láska v mužském a v ženském rodě se popisuje a prožívá odlišně.”¹⁷

Můžeme rozlišit dva druhy vnímání lásky. První, láska tradičně chápána, odsuzuje ženu ke ztrátě moci nad sebou samotnou a naprostému oddání se druhé bytosti. V druhém pojetí lásky dosáhne žena ocenění sebe samé jako nepostradatelná a jedinečná bytosti. Láska dokáže život naplnit. Milostný „svazek obohacuje subjektivní život o horizont smyslu, který našim <kouzla zbaveným> společností stále více chybí. Láska naplňuje život ideálem a smyslem, a přináší tak naději na schopnost <mohutnější> existence, dosažené prostřednictvím sebezpřekonání vlastního já směrem k druhému.”¹⁸

Pokud se zaměříme na oblast lásky týkající se svádění, nalezneme rozdíly mezi ženským a mužským způsobem svádění. V minulosti nachází Lipovetsky proměny v přístupech ke svádění. Muž začíná usilovat o ženu a žena vyčkává a později ho obdaří svojí přízní. Muž je jakýmsi válečníkem. Tento koncept svádění byl platný až do poloviny sedmnáctého století. V devatenáctém století muž ženě lichotí, vyzná ji lásku a slibuje manželství. Jak je tomu dnes, ve společnosti, která prosazuje rovnost pohlaví? Dnes už strategický krok příslibu manželství nemá smysl. V současné době se do oblasti svádění prosazuje humor. Muž musí umět ženu rozesmát, ukazuje tím svoji smělost a sebejistotu. Důležitá je komunikace, naslouchání a zábava, která potvrdí onu rovnoprávnost. Žena již není mužskou

¹⁶Tamtéž, str. 20.

¹⁷Tamtéž, str. 41.

¹⁸Tamtéž, str. 53.

trofejí, na místo kvantity "ulovených žen", nastupuje kvalita partnerského soužití. Přes všechny změny první krok by měl udělat muž, ženám to vyhovuje. Překvapivě nezpochybňují rozdělení rolí ve sféře svádění, snaží se tuto asymetrii zachovat. Koncept mužské a aktivity a ženské pasivity přetrval do dnes. Role "čekatelky" ženu nijak nepodrobuje, naopak ona je předmětem zájmu a je to ona, kdo má poslední slovo.

Do této kapitoly zařadil Lipovetsky téma týkající se rozdílů mezi americkou a evropskou kulturou v oblasti sexuality. Pomocí sexuality mají muži nad ženami moc. Ve dvacátém století se objevuje požadavek na ženskou sexuální svobodu, na větší postihy za znásilnění, partnerské násilí, sexuální obtěžování, incest. Evropa a Amerika mají na tuto tematiku rozdílné pohledy. Otázkou je, který z těchto pohledů zvítězí v budoucnosti, jestli se dokážeme americkému obrazu ubránit .

Lipovetsky Ameriku vidí jako oblast války pohlaví, ženy se staví do rolí oběti. Statistiky ukazují děsivá čísla kolik žen se stalo obětí znásilnění. Ovšem tato čísla neukazují opravdovou realitu. Ve skutečnosti nevzrůstá míra mužského násilí, ale došlo ke snížení tolerantnosti a rozšíření definice násilí a tím se zvýšil statistický počet sexuálních útoků. Pokud má muž v práci obrázek nahé ženy je obviněn ze sexuálního obtěžování. Každý muž je vnímán jako potencionální násilník a žena jako oběť. Dochází k jakémusi feministickému extrémismu, který je velmi ofenzivní. Posedlost „rolí oběti nás nutí alespoň částečně upravit optimistický pohled, podle kterého postup rovnoprávnosti nevyhnutelně zboří překážky a ukončí hlavní konflikty mezi oběma pohlavími."¹⁹ Amerika přesunula vztahy mezi pohlavími ze sféry soukromé do sféry právní. Jaksi zdramatizovala sexuální vztahy mezi pohlavími.

Jak Evropský tak Americký model jsou variantami dnešní demokratické kultury. Evropa je prozatím tohoto extrémismu ušetřena. Sex není chápán jako mocenský nástroj. Muži nejsou viděni jako násilníci. Jde o kompromis mezi rovností a tradicí. V dnešním demokratickém světě se objevil nový trestný čin a tím je sexuální obtěžování. V minulosti byla žena tou, která muže provokovala k takovému chování. Sexuální obtěžování je násilný čin, který narušuje ženskou svobodu a důstojnost. Sexuální útoky na pracovišti jsou nepřijatelné, narušující svobodu a profesní rovnoprávnost žen. Lipovetsky poukazuje, že zákon se k ženám staví přehnaně ochránářsky, což vede k tomu, že ženy již nejsou schopny sami vyřešit například mužské narážky a nedokáží pohotově reagovat. Ženy by měly umět se vysmát mužské nadřazenosti a ukázat svůj smysl pro humor.

¹⁹Tamtéž, str. 80.

2.3.2 Žena a krása

Druhá kapitola, *Krásné pohlaví*. Žena je to pohlaví, které je ztotožňováno s krásou. „Žena nikdy není nadměru krásná, neboť čím je krásnější, tím oslnivější je její ženství. U mužů je tomu jinak: obraz mužství na kráse nezávisí.”²⁰ Ovšem po většinu času to nebyla žena, kdo se těšil pozornosti umělců a jejíž krása byla vyzdvihována. Žena jako ztělesnění krásy je fenoménem moderní doby.

Lipovetsky uvádí příklad již z doby kamenné. U steatopygických venuší a podobných znázornění vidíme zdůraznění partií ukazující plodnost a nikoliv krásu ženy. Přírodní národy také neoslavují ženu jako estetický objekt a zdobení žen má náboženský nebo rituální charakter. Autor poukazuje na spojení mezi kultem ženské krásy a aristokracií. Ženy z vysokých společenských kruhů mají mnoho volného času, který věnují svému zkrášlení, aby se zalíbily svému manželovi. V kultuře starověkého Řecka najdeme nejen básnické opěvování ženské krásy a jejího kouzla, avšak se žena se nikdy nestala vrcholem krásy. Častěji než ženské tělo bylo umělci obdivováno to mužské. Žena v sobě měla cosi negativního. „Pro Řeky žena představuje <strašlivou kletbu uvrženou na smrtelníky>, lstivé a lživé stvoření, hrozivé nebezpečí, které se skrývá za svůdnými rysy.”²¹ Křesťanství vnímalo ženskou krásu negativně jako nebezpečí. Žena byla viděna jako marnivé stvoření, které láká muže k hříchu. Tato podezřívavost k ženě a jejímu zevnějšku panovala až do konce středověku.

S počátkem renesance se žena stává zosobněním krásy, inspirací pro umělce. Muže přesahuje svojí krásou a svými ctnostmi. Co je krásné, je blízké Bohu, krása znovu získává metaforický rozměr, krása je projevem boží dokonalosti, stává se prostředkem jak se Bohu přiblížit. Ženská krása se stává předmětem úvah a zkoumání. Přestože byla žena vrcholem krásy, na jejím podřízeném postavení vůči muži nedošlo k žádné změně. Naopak krásné pohlaví je více vnímáno jako křehké, méně intelektuálně zdatné, které potřebuje mužskou ochranu. „Mužům náleží síla a rozum, zatímco ženám chabost ducha a krása těla.”²² Můžeme říci, že se žena v minulosti pohybovala mezi dvěma obrazy mezi obrazem anděla a obrazem démona, čisté krásy a krásy ničivé.

Dvacáté století přineslo rozšíření ideálu ženské krásy pomocí tisku, reklam, fotografií a dalších vyobrazení do každodenního světa. Mizí ona aristokratická výsada zkrášlování, kosmetická péče se stala přístupnou pro všechny společenské třídy. Kult krásy získal nový rozměr, nastala obchodní a demokratická fáze. Krása se stala díky kultuře kon-

²⁰Tamtéž, str. 109.

²¹Tamtéž, str. 120.

²²Tamtéž, str. 137.

zumu byznysem. Ženy se chtějí podobat vyobrazeným kráskám a proto se snaží bojovat proti stárnutí a tělesné hmotnosti. Jaký má smysl má dnešní kult krásy? „Po uvěznění v domácnosti nastoupilo vězení estetické, které umožňuje obnovit tradiční podřízenost žen.”²³ Dnes již nepředstavuje mateřství hlavní smysl ženské existence, pro vytvoření ženské identity nestačí být jen matkou. Díky tomuto jevu lze vysvětlit kult štíhlosti, ženy již nechtějí být spojovány pouze s mateřstvím, štíhlost ukazuje aktivitu, nezávislost, ovládnutí sebe sama. Feministické myšlení se staví proti tomuto kultu krásy, protože závisí na mužském ocenění, krása s věkem povadá a také je nespravedlivá, je darem přírody. Vidí v něm nástroj k ovládnutí žen.

Ženy dnes touží po kráse a úspěchu v soukromém i profesním životě. Autor poukazuje na zajímavý jev v naší společnosti, na velké množství textů zabývajících se péčí o krásu a obrazy ideálních žen. Vznikl nový způsob jak interpretovat ženský zevnějšek. V minulosti to byli básníci nebo lékaři, kdo o vzhledu ženy pojednávali. Právě média dnes podporují ženský kult krásy a to především tisk a reklama. Krása se ženám jeví jako prostředek pro dosažení jejich životních cílů, štěstí, peněz, společenského postavení a spokojeného partnerského života. Krása je jedinečnou vlastností ženy. Ale i muži začínají objevovat v upraveném zevnějšku možnost profesního a společenského úspěchu. Tento vzestup zájmu o mužský vzhled nijak neohrozil estetickou nadřazenost ženy.

Ženy chtějí rovnoprávnost s muži, ale to ovšem neznamená, že se chtějí mužům podobat, své ženství si chtějí zachovat. Ovšem nijak neprotestují proti estetické roli, která jim byla přisouzena. Nic nenasvědčuje tomu, že by se v budoucnosti změnila sexuální nerovnoprávnost estetických rolí.

2.3.3 Žena a domácnost

Třetí kapitola nese název *Žena v postmoderní domácnosti*. Tuto kapitolu Lipovetky věnuje historickému vývoji pracujících žen.

Díky emancipaci žen vznikly nové druhy pracovního chování. Většina žen nepřestane pracovat ani po svatbě a narození dětí. Dnes je běžné, že pracují oba partneři. Zásluhou tohoto fenoménu došlo ke změnám v oblasti vzdělání, mocenských poměrů mezi partnery. Zapojení do pracovního procesu a možnost plánovaného rodičovství povznáší ženu do nové éry, do doby, kdy je ženě umožněno žít na základě jejich individuálních rozhodnutí.

Ženy pracují od nepaměti. V dobách před industrializací měl každý člen rodiny svoji

²³Tamtéž, str. 148.

funkci. Například na vesnicích pracují ženy v domácnosti nebo jako služky či děvečky a ve městech pomáhají manželovi s obchodními záležitostmi. V devatenáctém století nastal rozvoj placené ženské práce. Avšak tato práce byla pouze dočasná, po příchodu prvního dítěte ženy opouštějí zaměstnání nebo pracují na poloviční úvazek. Pokud žena pracuje, společnost na manžela pohlíží jako na toho, který nedokáže uživit rodinu, což má za následek celkový úpadek rodiny. Zaměstnání vdané matky je pokládáno za neslučitelné s „přirozeným posláním ženy”,²⁴ protože žena měla být prvotně matkou a manželkou a nikoliv pracovnící. Zde pramení ono podrízené postavení pracující ženy. Ženskou prioritou má být domov.

Počátkem devatenáctého století vzniká model, jak ho Lipovetský nazývá, model ženy uzavřené v domácnosti, pro kterou je naplněním jejího života starost o manžela a děti. V tomto období stoupl společenský ocenění ženy jako matky. Mateřská péče a láska byly doposud považovány za naprosto přirozené. Během meziválečného období vzniká nový obraz ženy v domácnosti. Již to není ona bezbřehá oddanost, ale nastupuje ženská svůdnost a spotřebitelské štěstí. Nové vynálezy pro domácnost mají ženu emancipovat a usnadnit jí domácí práce. Moderní ženy mají být svůdné, ovládat umění nakupování a vychovávat děti. Tento ideál konzumní ženy se nejvíce prosadil ve Spojených státech.

Demokratická éra umožnila ženě nebýt zaměstnána. Před touto dobou patřily ženy, které si mohly dovolit nebýt hospodářsky činné do aristokratických tříd. Toto výhradní právo platilo i pro muže. V moderní demokratické době již nezáleží volba být hospodářsky aktivním nebo pasivním na příslušnosti ke společenské vrstvě, ale na pohlaví jedince. Právě nečinností manželky se ukazovalo vysoké společenské postavení. Zde vznikl model uzavřené ženy. Do popředí zájmu a společenského uznání se dostaly domácí práce. Čistá a dokonalá domácnost zabezpečovala spokojenou rodinu.

V současné době se nacházíme v postmoderní demokracii, kde se žena v domácnosti stala minulostí. Společnost již akceptuje pracující ženy. Ženy odmítají být chápány pouze jako manželky a matky, vytvářejí si svoji vlastní profesní identitu, věnují se profesním aktivitám, dívky studují, aby si našly práci a nikoliv manžela. Již nepracují pouze z finanční nutnosti, ale pro svoji seberealizaci, nalezení smyslu života. Chtějí být uznány podle svých schopností, pro to co dělají a ne na základě své mateřské funkce. Pro pocit naplnění ženské existenci již nestačí být pouze matkou.

Autor vyzdvihuje význam škol. Zpřístupnění a zkvalitnění vzdělání uvádí jako jeden z hlavních faktorů, které napomohly ženské emancipaci. Dalším důležitým faktorem je

²⁴Tamtéž, str. 221.

vzestup pracovních míst v oblasti terciární sféry. A samozřejmě napomohl vzrůstající konzumerismus lidské populace. Nabídka produktů a služeb se neustále zvyšuje a proto je potřeba zvětšit rodinný příjem, aby bylo dosaženo rodinného blahobytu. „Nová kultura, soustředěná na rozkoš a na sex, na zábavu a na svobodnou volbu jednotlivce, zavrhlá model ženského života, který se obracel k rodině, a ne k ženě samé, a legitimizovala pro ženy touhu žít pro sebe samu a skrze sebe samu.“²⁵ Ženská práce již není znakem chudoby, ale cesta k společenskému úspěchu.

Nalézt harmonii mezi profesí a rodinou není vůbec jednoduché. Ačkoliv dnes mají ženy volný přístup ke všem zaměstnáním, stále je jejich doménou domácnost a péče o rodinu. Lipovetsky si pokládá otázku proč tomu tak je, když v ostatních oblastech jsou síly vyrovnány. Ve většině případů je pro ženy prioritou rodina a pro muže práce. Ženy získaly spolurozhodovací právo nad záležitostmi rodiny. Otec se více angažuje na výchově dětí. Ačkoliv muži ženám s domácími povinnostmi více pomáhají, stále spočívá hlavní odpovědnost na ženě. Autor poukazuje na to, že přestože mateřský úděl omezuje ženu na poli pracovním, její privilegovaný vztah k dítěti je něčím kouzelným. Obohacuje emocionální a partnerský život, přináší uspokojení z vlastní nepostradatelnosti, vytváří radost ze štěstí druhé bytosti, žena se identifikuje jako matka, nabývá pocitu smysluplnosti. Zároveň ženě přináší uspokojení z ovládnutí pracovního i rodinného světa. Možnost organizovat si v domácnosti svůj vlastní svět. To je odpověď na položenou otázku. A i nadále v budoucnosti tomu bude jako dnes.

2.3.4 Žena a moc

Čtvrtá kapitola s názvem *Vstříc feminizaci moci?* se autor zamýšlí nad budoucím vývojem společnosti. Od nepaměti byl ženám vstup do světa moci uzavřen, avšak v dnešní době se tato situace začala měnit. Ženy začínají pronikat do oblastí, které jim byly v minulosti odpírány. Získaly přístup k politické a ekonomické moci. Feminismus požaduje možnost stejného podílu na moci pro obě pohlaví. Tento feminismus autor označuje jako „feminismus moci“²⁶, který nastoupil po „feminismu oběti“²⁷, jenž je vidět v dnešních Spojených státech amerických, kdy se ženy staví do pozice oběti. Poukazuje na skutečnost, že ačkoli se veřejnost domnívá, že ženy mají do politiky obtížný přístup, dostupnost vysokých pozic v ekonomické oblasti je mnohem menší.

²⁵Tamtéž, str. 246.

²⁶Tamtéž, str. 282.

²⁷Tamtéž str. 282.

V současnosti se zvyšuje počet žen na vysokých pozicích. Avšak v oblasti politické bude tento nárůst rychlejší. Politickou moc vnímají ženy odlišně než muži, slouží jim jako prostředek k dosažení svých cílů, nikoliv jako cíl samotný. O nízkém počtu angažovaných žen v politice je neustále diskutováno, ale nikoliv o nízkém počtu vysoce postavených žen.

Pokud se podíváme na hierarchický žebříček zjistíme, že čím vyšší postavení, tím větší tvoří ženy minoritu na vysokých pozicích. Tuto skutečnost autor přisuzuje privilegovaním stejnorodé skupiny pracovníků, kde by žena narušila tuto integritu. Skupina vylučuje ty, kteří se nějakým způsobem liší od ostatních. Pro ženy stále platí onen skleněný strop, který brání v přístupu do některých funkcí. Tento strop se nerozbije sám od sebe, je potřeba ženského úsilí dosáhnout na špičku pyramidy. „Dnešní doba patří feministickému boji ze rovné zastoupení žen i mužů v politice”²⁸

Autor se také zabývá spojením rodinného a pracovního života ženy. Dospívá k názoru, že právě zde pramení onen nedostatek žen na vysokých postech. Lipovetsky se zabývá snahou dosáhnout harmonie mezi rodinným a profesním životem. Postmoderní ženská emancipace stále uchovává přední místo ženy v rodinné sféře. U žen, přestože mají nové cíle ve svém životě, stále převažuje zájem o rodinu s rozměrem důvěrného vztahu, smyslu a autonomie. Pokud by se žena chtěla naplno věnovat profesní kariéře, bude to na úkor její role matky. Ovšem, pokud se muž rozhodne budovat kariéru, zůstane jeho role otce bez změny. Z této současné situace autor dospívá k názoru, že se nijak markantně nezvýší počet žen na vysokých příčkách ekonomického světa. Společnost dnes stále hodnotí profesionální úspěch muže více než ženy. Mužům není tak často vyčítáno pokud se soustředí na práci, ale ženám je tato skutečnost vytýkána, protože jde práce na úkor rodiny.

Dalším faktorem, který omezuje ženám přístup na vysoké pozice je už na počátku socializace jedince. Chlapci jsou lépe připraveni na nezávislost a soutěživost. K dívkám je přístupováno jako ke křehkým stvořením. Ani v nejbližší budoucnosti nenastane jediný socializační model. Ženský způsob socializace je více zaměřen na sféru emocionality, mezilidských vztahů, estetiky, psychiky. Mužský typ socializace je orientován spíše na techniku, vědu, soutěživost, moc.

Přes všechny faktory nastává konec doby nerovnosti pohlaví. Bariéry, které ženám zabraňovaly v profesním životě se sice úplně nerozpadly, ale již nejsou nepřekonatelné. V budoucnosti Lipovetsky vidí, že již nebude záležet na pohlaví jedince, ale na jeho talentu, osobnosti, pílí, motivaci a především svobodném rozhodnutí.

²⁸Tamtéž, str. 305.

2.3.5 Závěr díla

Přestože dnešní doba přinesla uvolnění společenských konvencí, kterými se obě pohlaví řídí, Lipovetsky dospívá k závěru, že ani dnešní instrumentální a racionalistická éra nemůže vymýtit očekávání a představy u obou pohlaví. To „je stejným moderním mýtem jako beztřídní společnost.”²⁹

Může se zdát, že nastala doba, kdy jsou role muže a ženy zaměnitelné, ale ve skutečnosti tomu tak není. K homogenizaci pohlaví nedošlo. Jedním z důvodů je mateřské předurčení ženy, které ji spojuje se soukromou sférou. Stále přetrvává rozdělení soukromých a veřejných rolí, která jsou ale nově pojatá a svobodnější. Rodinnému a citovému životu stále vládne žena a v životě, kde jde o společenskou prestiž, profesní úspěchy a moc, vládne muž. „Historie rozdílů mezi pohlavími není u konce.”³⁰ Uvidíme, co nám přinese budoucnost.

2.4 Recenze

V českém prostředí vyvolala *Třetí žena* pozitivní i negativní reakce. Uvádím příklady recenzí a názorů na zmíněné dílo.

Neutrální odezvu vyvolalo u autorů Hájka Davida a Jána Simkaniče, kde shrnují obsah a komentují závěr díla.

„Detailněji než obecnému historickému vývoji se však autor pečlivě věnuje jednotlivým oblastem, ve kterých je posun nejvýznamnější - lásce, kráse a moci. Láska byla dlouho jediným prostorem, kde se mohly realizovat. Ačkoliv dnes přišla i možnost společenského uplatnění a idea romantické lásky ustupuje, zůstávají ženy stále spíše objekty svádění než jeho iniciátorkami. (Přináší jim to ale pocit hořkosti?) Krása se od renesance stala prostorem, ze kterého ženy vytlačily muže. Starořecká homosexuální estetika ustoupila renesančnímu pohledu na ženu jako na Boží dílo, ztělesnění krásy. Dnes je ženská krása mimo jiné komerční hodnotou - stačí se podívat na kosmetický průmysl, ženské časopisy a módu.”³¹

„Lipovetského kniha končí vlastně poněkud paradoxně. Zatímco celou dobu zdůrazňoval klady změn, k nimž dochází (ačkoliv jsou často rozporné a nejednoznačné), na

²⁹Tamtéž, str. 294.

³⁰Tamtéž, str. 323.

³¹HÁJEK, David. Kniha o ženském údělu má happy end. *Lidové noviny*. 2000, roč. 13, č. 181, s. 12.

závěr končí vizí, jež další důležité pozitivní změny v mnoha směrech v nejbližší budoucnosti nepředvídá. Z odlišné podstaty mužského a ženského elementu vyplývá vůdčí role muže ve veřejném prostoru - to je nejdůležitější projev zmiňované neměnnosti mužství a ženství. Vztah ženy a muže bude na "vyšší" úrovni, s vzájemným respektem a větší ohleduplností na obou stranách, s vědomím jejich práv, ovšem nad některé "zákonitosti" se zatím nedokáže povznést a překonat je. Lipovetsky jako by nikomu, ani sám sobě nechtěl nic nalhávat, proto trochu nenaplnuje tradiční feministická očekávání - jeho představa se však zdá být realističtější než vyzývání radikálů. Což ovšem neznamená, že by s daným stavem souhlasil. S trochou nadsázky lze říci, že během celé knihy Lipovetského srdce stojí na straně žen. S jeho důrazem na demokratičnost, otevřenost a přiznání rovnocenných práv všem lidem je to naprosto pochopitelné. O to více by však jeho knihu měli číst právě muži, pokud ovšem o pochopení ženského údělu stojí"³²

Pozitivní reakci nalezneme u Radima Brázdy.

„Lipovetsky se zmíněným tématům však věnuje precizně a uvedená témata inscenuje za pomoci mnoha příkladů. Pokud by si přečetly knihu všechny ty hezké a prázdné moderátorské hlavičky různých možných i nemožných pořadů určených ženám, možná by se jim rozsvítilo a mohly by si zvát do svých pořadů i někoho, kdo by neopakoval neustále stejná klišé na téma moderní žena, její život, její aktivity. Čtenáři mnoha tzv. ženských a rodinných magazínů by si mohli ušetřit předplatné a dozvědět se v koncentrované podobě něco více o jejich oblíbeném tématu <ten zvláštní svět ženy>. Jistě by to bylo více, než jen stále donekonečna se klonující banality a klišé, které konzumují pro zábavu každý týden. Tvůrci bezpohlavních pořadů typu Sama doma či přeslazeného Domácího štěstí by možná byli rovněž překvapeni, jak se dá na téma <žena> široce, atraktivně a neotřele promlouvat.“³³

Zde uvádím příklad negativní reakce na dílo *Třetí žena* a na celou tvorbu Lipovetského.

„... Profesor nás nezná. Žena je pro Lipovetského jev, který on pozoruje, zkoumá a znamená jeho projevy. V rámci svého <objektivního> pozorování <jevu> přináší tvrzení velmi pravděpodobná (většinou v případě, že jsou nasnadě), ale leckdy si nevšímá

³²SIMKANIČ, Ján. Lipovetsky, Gilles: Třetí žena. In: *ILiteratura.cz* [online]. 2002 [cit. 2012-05-21]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/13375/lipovetsky-gilles-treti-zena>

³³BRÁZDA, Radim. Kvadratura třetí ženy. *Pro-Fil* [online]. 2000, 03/2000 [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: http://profil.muni.cz/03_2000/rec_brazda.html

vlastních protimluvů, případně nehoráznosti...“³⁴

„... Gilles Lipovetsky se prostě mýlí v základním předpokladu. Ani <třetí žena> nemá možnost se svobodně rozhodnout, jaká má být. I ona je dána, <myšlena>, už ne mužskou populací, nýbrž někým méně určitým, rozptýlenějším, méně uchopitelným - totiž společností...“³⁵

„... Vadou na kráse Lipovetského prací je skutečnost, že sice fundovaně a čtivou formou komentuje současné etické trendy, ale zjevně si není vědom toho, že stále zobecňuje jen vývoj etiky bohatých států euroatlantického okruhu a zbylý svět elegantně opomíjí...“³⁶ Citovaná ukázka je z Mladé fronty Dnes a autorkou je Alena Melichová. Autorka zastává názor, že Lipovetsky si ve svých tezích protiřečí a ani dnešní, třetí žena není zcela svobodná. Vytýká mu jeho zaměřenost na euroatlantický kulturní okruh.

Těmito reakcemi na zkoumanou publikaci bych uzavřela tuto kapitolu a po analýze práce *Třetí žena*, kde byly uvedeny autorovy hlavní myšlenky, tři archetypy žen a jeho vize budoucího vývoje společnosti, bych přešla k srovnání tohoto díla s tvorbou českých autorek.

³⁴MELICHOVÁ, Alena. Žena zůstává bez svobodné volby: Polemický pohled na knihu populárního francouzského filozofa a esejisty Gillese Lipovetského. *Mladá fronta Dnes*. 2000, roč. 11, č. 286, s. 21.

³⁵Tamtéž

³⁶Tamtéž

Kapitola 3

Vliv G. Lipovetského na české autorky

Z české feministické tvorby je vybráno pět autorek a jejich děl. Díla jsou následně srovnávána s publikací *Třetí žena*. První podkapitola obsahuje biografické, bibliografické údaje pěti vybraných autorek a stručnou charakteristiku vybraných děl. Druhá kapitola je věnována tématům českých autorek a třetí podkapitola obsahuje srovnání s *Třetí ženou*.

3.1 Biografie, bibliografie a významná díla českých autorek

V této podkapitole uvádím stručné informace ze života autorek, vybraný seznam tvorby a stručnou charakteristiku zvolených děl. S ohledem na téma bakalářské práce jsem z uvedené bibliografie českých autorek vybrala významná díla s feministickou tematikou. Vycházím z těchto publikací:

Doležalová Iva – *Feminismus*

Hauserová Eva – *Na koštěti se dá i létat*

Horská Pavla – *Naše prababičky feministky*

Uhde Zuzana – *Autoritářství trhu*

Uhrová Eva – *České ženy známé a neznámé; Ženy, které uměly myslet i bez manžela.*

3.1.1 Doležalová Iva

PhDr. Iva Doležalová se narodila v lednu roku 1961. V roce 1984 ukončila studium historie na Masarykově univerzitě v Brně. Od roku 1993 působí na Ústavu religionistiky FF MU v Brně jako odborná asistentka. V současnosti se zabývá teorií a metodologií studia náboženství a dějinami křesťanství. Od roku 1991 je členkou České společnosti pro studium náboženství. Dále působí jako členka redakce časopisu *Method and Theory for the Study of Religion* od roku 1998.

Mezi její díla patří: *Hostina se zemřelými* (2006); *Postavení a role ženy v křesťanství* (2004); *Raně křesťanská misie a problém konverze* (1999); *Jonathan Z. Smith a diskuse o počátcích křesťanství* (1997); *Feminismus* (1995); *Žena a náboženství západu* (1995).

Feminismus

Jak je patrné z životopisu Ivy Doležalové jejím zaměřením je religionistika, zvláště pak období raného křesťanství. Tyto témata se odráží i v její tvorbě. Dílo *Feminismus* z roku 1995, vychází především z historických a religionistických studií. Původ mužské a ženské nerovnosti zkoumá z pohledu náboženství. Zaměřuje se na vznik náboženství, náboženské kultury a zmínky o ženách v náboženských textech nejvýznamnějších světových náboženství a jak tato světová náboženství interpretují ženu.

3.1.2 Hauserová Eva

Eva Hauserová se narodila v Praze listopadu roku 1954. Vystudovala biologii na Přírodovědné fakultě Univerzity Karlovy. Pracovala v Ústavu molekulární genetiky ČSAV, kde se zabývala genovým inženýrstvím. Později pracovala jako matka a žena v domácnosti, knihovnice, skladnice, redaktorka časopisů *ABC*, *Story*, *Ikarie* a knižního nakladatelství Harlequin Publishers jako reklamní copywriterka. Mezi roky 1994-2004 působila na volné noze a věnovala se překladům z angličtiny. Zabývala se tématem ekologie a mezi roky 1995–7 byla členkou Klubu žen Zeleného kruhu. V současné době působí jako editorka v PR agentuře. Patří mezi spisovatelky, novinářky a překladatelky.

Věnuje se psaní prózy a je autorkou několika televizních scénářů s feministickou a ekologickou tematikou, například *Vybydlená planeta* (2006), pořady *Nedej se* a *Zpátky pod došky* (2005). Mezi její díla patří: *O čem ženy píší* (2008); *Povídky o ženách* (2007); *Zrání Madly v sedmi krocích aneb Přitažlivost západních mužů* (2000); *Příručka militantního feminismu* (1999); *Jsi přece ženská . . . malý, lehce feministický rádce* (1998); *Na koštěti se dá i létat aneb Nemožné ženy dokážou i nemožné* (1995).

Na koštěti se dá i lítat

Eva Hauserová ve svém díle z roku 1995 vychází z vlastních zkušeností a vzpomínek. Seznamuje čtenáře s obdobím socialismu a etapou krátce po něm. Ukazuje typické vlastnosti české povahy, srovnává feminismus a myšlenky žen ze Západu a postkomunistických zemí. Uvádí různé pohledy na utlačování ženy. Jako inspiraci používá díla nejrozličnějších feministických autorů a autorek, zmiňuje co ji z publikací zaujalo, jaký k tomu zaujímá postoj a uvádí vlastní zkušenosti s danou problematikou. V krátkosti zmiňuje historii ženského hnutí. Uvádí rozdílné a společné znaky českých a amerických žen. Poznamenává, co jí feminismus přinesl a jak se s ním seznámila.

Autorka upozorňuje na skutečnost, že ačkoliv se většina žen domnívá, že nejsou rovnoprávné s muži, nic s touto skutečností nedělají. Muž má vyšší plat a společenské postavení než žena, ale ženám ve většině případů připadnou děti po rozvodu. Ženy u nás stále nesou hlavní odpovědnost za domácnost a výchovu dětí, avšak muži již nemají zásadní zodpovědnost za uživení rodiny. Uvádí svoji teorii o „mateřské agresivitě“¹, pro ženu mateřství představuje mírnost a závislost na muži. Naopak v přírodě jsou matky bránící svoje potomstvo agresivnější než samci. Právě tato přirozená mateřská agresivita je potlačována. Matka má být starostlivá, pečující, milá a nevznětlivá. Toto může být jeden z důvodů proč se feminismus rozvinul a byl z počátku tak agresivní. Stal se způsobem jak agresivitu ventilovat.

Eva Hauserová doufá v harmoničtější soužití ženy a muže. Uvažuje jestli u nás neuchytí mateřský feminismus, právě díky silnému kultu mateřství. V tomto díle se projevuje její ekologické zaměření. Lidé by měli myslet na budoucnost a snažit se předat celou Zemi dětem v co možná nejlepším stavu. Lepší budoucnost by měla být spojena s lepším vztahem člověka k přírodě, s větší lidskostí a pokorou a komplexnějším viděním světa. Prvky spojované s muži jako zisk, výkon, soutěživost, bojovnost by měly ustoupit do pozadí. Pro lepší propojení práce a rodiny by bylo zapotřebí změnit samotný pracovní proces, například flexibilní nebo kratší pracovní dobou. Ve feminismu nejde „o stejnost, ale o respektování rozdílů, o vyrovnání mužských a ženských prvků ve společnosti.“² Jakákoliv dominance v manželství by měla být nahrazena rovnocenným partnerským vztahem.

¹HAUSEROVÁ, Eva. *Na koštěti se dá i lítat, aneb, Nemožné ženy dokážou i nemožné*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 100. ISBN 80-7106-108-5.

²Tamtéž, str. 47.

3.1.3 Horská Pavla

PhDr. Pavla Horská CSc. se narodila roku 1927 v Praze. Vystudovala obor historie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. V období mezi roky 1953–1983 pracovala v Historickém ústavu Akademie věd České republiky. Od roku 1990 řídí časopis *Historická demografie*, který vznikl roku 1967. Mimo témat dějin žen a ženského hnutí v českých zemích v kontextu s vývojem střední a západní Evropy se autorka věnuje studiu česko-francouzských vztahů 19. a 20. století.

Mezi její díla patří: *Naše prababičky feministky* (1999); *Dějiny obyvatelstva v českých zemích* (1996); *Sladká Francie* (1996); *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy* (1990); *Kapitalistická industrializace a středoevropská společnost* (1970).

Naše prababičky feministky

Dílo bylo vydáno v roce 1999. Jak název vypovídá, Pavla Horská analyzuje období devatenáctého a dvacátého století, období našich prababiček a babiček. Publikace je uspořádána nikoliv podle jednotlivých osobností jako dílo *České ženy známé a neznámé*, ale chronologicky. Ve své publikaci se snaží zachytit nejen osudy vybraných protagonistek, ale také myšlenkové vlivy a aktivity žen ve veřejném životě. Období první republiky považuje za zlatý věk feminismu v Čechách. „Možnost svobodně projevit vlastní názory na ženskou existenci byl po dlouhá léta v Čechách menší, než za doby našich babiček a prababiček.“³ Poukazuje na skutečnost, jak bylo nesmírně těžké vyvrátit zažitě mínění o tom, že je žena méně dokonalé stvoření nežli muž. Používá historické sociologické průzkumy, opírá se o statistické metody z roku 1880, kdy bylo v Rakousku-Uhersku poprvé provedeno sčítání lidu modernějšími metodami. Uvádí údaje o mortalitě a natalitě, průměrném věku, počtu sňatků a rozvodů, počtu manželských a nemanželských dětí v průběhu desetiletích. Také uvádí, jak se měnilo zastoupení žen v jednotlivých profesích.

3.1.4 Uhde Zuzana

Mgr. Zuzana Uhde, Ph.D. je absolventkou sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, z které získala oba tituly. Od roku 2004 působí v oddělení gender & sociologie Sociologického ústavu Akademie věd České republiky. Zaměřuje se na problematiku prosazování rovných příležitostí, postavení žen ve společnosti, feministickou sociální teorii a genderové aspekty sociálních nerovností. V současnosti také pracuje jako šéfredaktorka časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum* a v Sociologickém nakladatelství SLON.

³HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999, s. 117. ISBN 8071063800.

Mezi její díla patří: *Autoritářství trhu* (2012); *Feministický pohled na interkulturní dialog* (2010); *Sté výročí narození Simone de Beauvoir* (2008); *Evropská versus česká politika péče aneb hlavou proti zdi* (2007); *Sexualizovaná realita pracovních vztahů* (2006); *Feministická společenská kritika: rovnost a difference* (2005).

Autoritářství trhu: kritická diagnóza deformované emancipace žen

Článek *Autoritářství trhu: kritická diagnóza deformované emancipace žen* vyšel v letošním roce (tedy 2012) ve Filosofickém časopise. Autorka se zabývá tím, co nazývá „deformovaná emancipace“ žen.⁴ Ukazuje jak princip tržního hospodářství zasahuje do všech sfér našeho života. Ženskou emancipaci nahlíží z pohledu péče a uvádí nezamýšlené důsledky deformované emancipace.

3.1.5 Uhrová Eva

Eva Uhrová se narodila roku 1938. Vystudovala Fakultu žurnalistiky Univerzity Karlovy. Stala se redaktorkou ženských časopisů *Žena a móda* a *Vlasta*. Ve své tvorbě se zaměřila na historii českého ženského hnutí.

Mezi její díla patří: *Ženy, které uměly myslet i bez manžela* (2009); *České ženy známé a neznámé* (2008); *Česká novinářka Barbora Rezlerová-Švarcová. Neznámá postava v zrcadle známých událostí v 1. polovině 20. století* (2005); *Národní fronta žen a Rada československých žen* (2005); *Ženy v KSČ a textilní dělnice v Čechách ve 20. letech* (2004); *Kam kráčely feministky* (1994).

České ženy známé a neznámé

Tato publikace vyšla roku 2008, obsahuje biografii dvanácti žen z novodobých českých dějin. Autorkou je Eva Uhrová. Jednotlivé osobnosti jsou seřazené podle znamení zvěrokruhu. Autorka uvádí nejvýznamnější české ženy, které se angažovaly ve veřejné sféře a zasloužily se o zlepšení postavení českých žen.

Ženy, které uměly myslet i bez manžela

Ráda bych zmínila další dílo Evy Uhrové z roku 2009 *Ženy, které uměly myslet i bez manžela* s podtitulem *přestože ho měly – a dokonce i rády*. Toto dílo je pojato podobně jako *České ženy známé a neznámé*. Vypráví příběh jedenácti českých žen, které se svou činností přispěly k rozvoji českému státu a to nejen v politické oblasti. Nalezneme zde některé stejné postavy jako v předešlé knize. Například Marie Záhořová-Němcová a Růžena Svobodová. Eva Uhrová toto dílo sepsala, aby ukázala zásluhy žen, jejichž

⁴UHDE, Zuzana. *Autoritářství trhu: kritická diagnóza deformované emancipace žen*. *Filosofický časopis*. 2012, roč. 60, č. 1, s. 55.

jména jsou v učebnicích opomíjena. Proto aby jejich přínos nezůstal zapomenut. Životní příběhy zmíněných žen se odehrávají v okolí hlavního města, autorka nezařadila do výběru ženy z jiných koutů naší země, přestože i tam žily ženy, které uměly myslet i bez manžela.

3.2 Témata českých feministek

Na základě prostudování zvolených publikací se profilují tato hlavní témata: Deformovaná emancipace; Historie feminismu; Ženská a mužská nerovnost z pohledu náboženství a Životní zkušenosti se socialismem.

3.2.1 Deformovaná emancipace

Tímto tématem se zabývá Zuzana Uhde ve svém článku *Autoritářství trhu: kritická diagnóza deformované emancipace žen*.

Základem dnešního feministického filosofického myšlení je zkoumání podstaty nerovného postavení ženy. Toto pojetí souvisí „s kritikou tradičního autoritářství”.⁵ Feministická kritika by měla přinést filosofické argumenty pro podporu emancipace žen. Měli bychom si uvědomit, že překážky kterým čelí dnešní ženy, již nepramení z tradičního patriarchy, ale z mocenské a s tím související ekonomické sféry. Principy tržního hospodářství se dostávají i do oblastí společenských vztahů, vzdělání, umění, vědy a dalších okruhů. V dnešní společnosti se peněžní směna stala jedním z hlavních faktorů, který určuje sociální vztahy.

Zuzana Uhde pohlíží na emancipaci ženy z pohledu péče. Jde právě o společenské docenění péče, kterou povětšinou zajišťují ženy. Umění pečovat o druhé není ženě biologicky dáno, žena k tomu není od přírody povinována. Pojetí emancipace bývá často zjednodušováno na umožnění ženám pracovat v placeném zaměstnání. Toto tvrzení bylo zpochybněno analýzou ”dvojitě směny” žen. Ženy „vstoupily na trh práce, aniž by došlo k přerozdělení zodpovědnosti za výchovu dětí a domácí práce mezi muži a ženami a mezi soukromou a veřejnou sférou.”⁶ Autorka poukazuje na skutečnost, že právě kritika dvojího pracovního zatížení ženy přinesla zařazení domácích prací a péče na trh práce mezi pla-

⁵UHDE, Zuzana. *Autoritářství trhu: kritická diagnóza deformované emancipace žen*. *Filosofický časopis*. 2012, roč. 60, č. 1, s. 55.

⁶Tamtéž, str. 59.

cené činnosti a tím vznikl sektor péče. Nicméně tento krok přinesl negativní důsledky. Ženám, které si tyto služby mohou dovolit přináší tento posun osvobození a otevírá se možnosti seberealizace. Avšak ženy s nižším společenským postavením si tento luxus nemohou dovolit a ocitají se v kruhu málo finančně ohodnocené práce. Zaměstnání ve sféře péče je považováno za méněcenné. Tuto změnu autorka označuje jako „deformovanou emancipaci“⁷, která vytváří nové formy dělby práce mezi skupinami žen. Péče o rodinu a domácnost patřila do soukromé sféry a nyní je také ovlivněna trhem. Emancipace žen se v současné době děje v deformované formě. Soukromá sféra byla podřízena trhu a ziskům.

Deformovaná emancipace se stala součástí postmoderního světa, jak uvádí Zuzana Uhde. Minulost nám ukázala, že rozdělení prací podle pohlaví neexistuje z toho důvodu, že byl ženám vstup do oblasti placené práce odepřen. Proto ani zvětšení počtu zaměstnaných žen nepřineslo změny ve genderovém rozdělení prací. Nedošlo k rovnému rozdělení odpovědnosti za rodinu a domácnost. V současné době zůstává význam péče stále nedoceněn. „Postavení žen se totiž jejich zapojením do sféry placené práce proměnilo, aniž by se substantiálně proměnila racionalita systému.“⁸ Uhde uvádí, že mezi nezamýšlené důsledky emancipace patří paradox, spočívající v tom, že ženy byly v minulosti z trhu práce vyloučeny, a nyní se na něm podílejí. Protože ženy participují na systému, který oceňuje tržní práce, produktivní na úkor pečovatelských. Deformovaná emancipace obsahuje sama v sobě rozpor. Na jedné straně je péče finančně ohodnocena, ale na straně druhé jde o práci neproduktivní, která neposkytuje takové společenské uznání jako práce produktivní. Pro upřesnění bychom měli rozlišovat pojmy péče a domácí práce. Domácí práce jako uklízení, vaření a podobně můžeme definovat jako neosobní spadající pod obecnou formulaci práce. Péče v sobě zahrnuje emoční složku (láska, city) i fyzickou.

3.2.2 Historie feminismu

Téma dějin feminismu je asi nejčastější a nejzpracovávanější námět. V každém díle objevíme alespoň krátkou zmínku o tomto motivu, na který se autorky odkazují a vyvozují z něj závěry.

Pavla Horská, Eva Uhrová se zaměřují na méně známé osobnosti a fakta z historie. Obě autorky zmiňují osudy žen, které se během života angažovaly v emancipačním hnutí.

Například: **Zdeňka Wiedermannová - Motyčková** (1868–1915) Založila Dívčí akademii, zasloužila se o otevření dívčích reálných gymnázií ve Valašském Meziříčí (1907)

⁷Tamtéž, str. 60.

⁸Tamtéž, str. 64.

a v Brně (1908). Byla redaktorkou časopisu *Ženská revue*. K postavení ženy se vyjadřovala takto: „nerovnost mezi mužem a ženou není přirozená, není od přírody, ale vyvinula se historicky a jak v historii dělalo se mnoho chyb, a chyb často osudných, tak stala se také chyba, chyba veliká, potlačením ženy.“⁹ Vystupovala proti celibátu učitelek, které považovala za nesmyslný, protože upírá ženám možnost sebenaplnění v založení rodiny.¹⁰

Betty Karpíšková, která byla zastánkyní plánovaného mateřství. „V novodobých dějinách jako jedna z prvních obhajovala zásadní myšlenku, že rozhodnutí o mateřství náleží ženě. Je jen jediné výsostní právo na rozhodování v otázce rodit či nerodit, a to je nezadatelné právo matky.“¹¹ Prosazovala legalizaci umělého přerušování těhotenství provedené odborným lékařem. Existovalo mnoho žen, které se o potrat pokoušely neodbornými zákroky, jež mohly vážně poškodit jejich zdraví a končily i smrtí. Nebo **Alice Masaryková**, dcera T. G. Masaryka, absolventka Minervy, stala se první českou lékařkou v roce 1904, pomáhala svému otci na Hradě, založila Ženskou vyšší školu sociální práce, dvacet let předsedala Československému červenému kříži, kde se snažila poučit ženy o hygieně.¹²

Pavla Horská zavádí pojem „emancipistky“¹³, které považuje za příhodnější označení pro ženy devatenáctého století, které usilovaly o rovné postavení. Zdůrazňuje, že každá kultura a společenská vrstva měla své vlastní normy pro ženské a mužské chování. Jiná pravidla platily pro šlechtičny a jiná pro venkovské dívky. Proto nelze jednoznačně a obecně říci, jaké bylo postavení žen v jednotlivých historických obdobích. Je obtížné stanovit jak přesně se jednotlivé normy dodržovaly. Samozřejmě také záleželo na postavení ženy v rámci jedné společenské vrstvy. Například manželka hospodáře měla svobodnější postavení než její služebná. Venkovské ženy o problému rovnosti příliš neuvažovaly, nebyla potřeba ani kvalifikace pro povolání, hospodyně se vše potřebné naučily od svých matek. Feministické ideje proto rozvíjely spíše městské ženy.

Horská poukazuje na sňatkové poměry v českých zemích a na Moravě. Dívky se vdávaly velmi mladé a pro snoubence neznamenala svatba celoživotní rozloučení se svobodou, jelikož byly rozvody běžnou záležitostí. Rozvod byl v Rakousku-Uhersku po-

⁹UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Vyd. 1. Praha: E. Uhrová, c2008. ISBN 978-80-254-3002-6.

¹⁰Důvody uvedené pro zavedení celibátu učitelek: vdaná učitelka by měla dvojí povolání, jako matka, manželka a jako učitelka. Ale rádně by neplnila ani jedno zaměstnání. Také by měla dvojí příjem od manžela a od státu.

¹¹UHROVÁ, Eva. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*. Praha: Vydavatelství Krásná paní, 2009, ISBN 978-80-86713-55-7.

¹²Tamtéž

¹³HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-380-0.

volen roku 1868. Ve většině případů to byl muž, kdo odešel od rodiny. Žena si nemohla dovolit opustit člověka, který ji zastupoval, vyživoval a komu byla povinována poslušností. Například se žena nemohla dát operovat bez písemného souhlasu manžela. Často docházelo k velkému zklamání mladých nevěst, které si manželství příliš idealizovaly nebo na něj nebyly zcela připraveny. Velmi rozšířené nebyly svatby z lásky, ale z finančních a společenských důvodů. V této souvislosti Horská zmiňuje spisovatelku Růženu Svobodovou, která ve svých dílech popisovala zoufalství ženy v manželství bez lásky.

Evropské ženy devatenáctého století se účastnily veřejného života pomocí charitativních činností, snahou pečovat o nemocné, chudé, vybudovat nemocnice, porodnice, pořádaly sbírky a bazary. Byla to jediná možnost, jak se ženy mohly podílet na společenském životě. Tyto aktivity se v době romantismu staly módou, která ženám otevřela dveře do vyšších společenských kruhů. Později vznikaly ženské spolky za účely solidarity, zábavy, vzdělání, byla to cesta jak rozšířit svoji působnost za okraje rodinného života.¹⁴

3.2.3 Ženská a mužská nerovnost z pohledu náboženství

Původ klasického pojetí feminity a maskulinity nalézá Iva Doleželová v řeckém mýtu, filosofii a v židovsko–křesťanské tradici. Pokud se podíváme blíže na řecký mýtus, odhalíme převažující dominanci mužů a negativní vykreslení ženy. Například v Mýtu o Pandoře je napsáno, že žena je původcem utrpení celého lidstva.

V nejvýznamnějším náboženském textu Bibli, v desátém přikázání, vidí Iva Doleželová degradaci ženy jako pouhé vlastnictví muže. „Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.“¹⁵ Další příklad nalezneme v knize Genesis ve starším biblickém vyprávění o stvoření člověka, kde je žena stvořena až druhotně z Adamova žebra. Stejně jako Pandora tak i Eva uvrhla trest na celé lidské pokolení, když neuposlechla a neodolala pokušení. V židovském náboženství je žena vyloučena z náboženského vzdělávání a rituálů a tím se stává muži podřízenou. Křesťanství přejalo společně se Starým zákonem i toto židovské pojetí ženy a Boha. „Jeho Bůh je mužský, nejvyšší a spasitelský.“¹⁶

V historickém vývoji náboženství autorka ukazuje nahrazení převažujících ženských

¹⁴Tamtéž

¹⁵DOLEŽALOVÁ, Iva. *Feminismus*. Brno: CERM, 1995, s. 3. ISBN 80-85867-88-5.

¹⁶Tamtéž

božstev mužskými a postupnou proměnu od polyteismu k monoteismu, kde Bůh vykazuje známky maskulinity. Ve starých náboženstvích se odrazila biologická rozdílnost mezi mužem a ženou. Stejně jako existuje muž a žena tak existovala mužská a ženská božstva, která vykazovala a vykonávala funkce charakteristické pro dané pohlaví. Žena je dárkyní života, proto je spojována s přírodními silami. Během náboženského vývoje začalo více převažovat mužské chápání posvátna. Proto nastal posun od hlavního božského páru muže a ženy k většímu množství bohů, později začali převládat mužští bohové až vznikl jeden hlavní mužský Bůh. Pro ilustraci se můžeme podívat na Dia ve starověkém Řecku nebo Boha židů, který je vnímán jako mužský typ božstva.

3.2.4 Životní zkušenosti se socialismem

Toto téma nalezneme u Evy Hauserové. V kapitole *Zážitky pokusného králíka*¹⁷ vzpomíná na svoje dětství, výchovu, dospívání a manželství. Výchova byla citově chudá a lidské doteky nebyly časté. Komunistická ideologie přesvědčila většinu lidí o tom, že v životě je „nejdůležitější pracovní výkon“.¹⁸ Mládí prožívala v době sedmdesátých let, kdy nastoupila cenzura tisku, omezení cestování, pozornost lidí od politiky byla odváděla konzumností soukromého života. Díky nízké porodnosti nastoupila doba návratu k rodině a silného mateřského kultu. Cílem správné dívky bylo brzy se provdat a založit rodinu. Ženy pak žily pro své děti a všechny jejich zájmy se týkaly pouze rodiny. Právě děti byly způsob jak mohly ženy zvýšit svůj společenský status. Neprovdané ženy se považovaly za neúspěšné. „Mateřství bylo pro ženy mé generace tak fascinující možná proto, že konečně měly nějaký opravdový, vřelý, bezprostřední vztah k nějaké lidské bytosti.“¹⁹ Autorka se snažila vyrovnat s tradiční představou ženy. Na příkladu svého zážitku z dramaturgického kroužku, kde bylo řečeno, že žena je inspirací a múzou pro muže, avšak muž je skutečný tvůrce umění, ukazuje nespravedlnost v rozšířeném pojetí ženy. Proč by mělo být nejvyšším cílem ženy inspirovat muže a nic nevytvářet, zatímco muž není ve svých touhách nijak omezován.

Mezinárodní den žen považuje Eva Hauserová za ponižující projev „socialistické pseudoemancipace“²⁰, tímto pojmem označuje socialistickou emancipaci žen. Autorka uvádí

¹⁷HAUSEROVÁ, Eva. *Na koštěti se dá i lítat, aneb, Nemožné ženy dokážou i nemožné*. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-108-5.

¹⁸Tamtéž, str. 14.

¹⁹Tamtéž, str. 80.

²⁰Tamtéž, str. 30.

příklad nátlaku společnosti na založení rodiny sama na sobě, kdy měla pocit, že pokud by se do třiceti nevдалa a neměla by děti, byla by nešťastná. Začala žít na sídlišti, kde byly sousedky jejího věku. Všechny jejich zájmy a problémy se týkaly dětí, neměly žádný volný čas, ale asi by ani nevěděly jak s ním naložit. Časem byla frustrována stereotypním životem na mateřské dovolené. Právě díky feminismu poznala, že tento pocit není žádný zločin. Není povinností ženy líbit se mužům a stále o někoho pečovat. Uvědomila si, že není spravedlivé aby měl muž větší možnosti volby než žena.

Autorka používá pojem „loutkový patriarchát“.²¹ Rodina působí jako by byla patriarchálně uspořádána, ale ve skutečnosti má hlavní slovo žena. Podle jejího názoru si muži museli připadat degradováni více než ženy. Muži naší kultury jsou dominantní a chovají se jako nadřazená skupina a ženy se chovají jako skupina podřízená. Ženy využívají lsti aby prostřednictvím muže dosáhly svých cílů. „Atributem muže je síla, atributem ženy je slabost.“²² Žena bude působit ženštěji, pokud se bude jevit jako křehká a slabá. Poukazuje na mýtus, který byl velice rozšířený, nazývá ho „Mýtem biologické přirozenosti“.²³ Lidé věří, že role ženy je biologicky dána a je pro ženu přirozené, aby se chovala podle představ společnosti. Ženám proto nebude vadit, když všechny její zájmy budou podřízeny rodině.

České ženy se necítí být utlačované. Autorka zastává názor, že socialismus s sebou přinesl i kult mateřství, fascinaci tradiční rolí ženy a loutkový patriarchát. Toto tvrzení dokládá stejným vývojem v postkomunistických zemích podle díla *Sovětské ženy kráčející po laně* od Francine du Plessix Grayové z roku 1991. Grayová uvádí, že pro ženy je nejdůležitější hodnotou mateřství, posledním úkrytem před komunismem zůstal domov a rodina. Děvčata z těchto zemí bývají aktivnější, zvědavější, naopak chlapi jsou pasivnější. V Americe je situace obrácená. Z této situace vyplývá ona pasivita a rezignovanost našich mužů. Grayová uvádí, že ruské ženy svými muži pohrdají, proto muži v Rusku potřebují jakési mužské hnutí více než ženské. Přesto by ženy rády předaly část své odpovědnosti na muže. Také ruské ženy věnují velké množství času úpravě svého zevnějšku a nakupování exklusivních kousků oděvů pro zlepšení společenského statutu. Pro Američanky je naopak tato parádivost spojena s útlakem ze strany mužů.

Eva Hauserová zmiňuje situaci krátce po pádu socialismu, kdy média vytvářela zesměšňující a pokřivený obraz feminismu, který se ve společnosti usadil. „Zřejmě zpravidla všude feminismus vyvolává jako první reakci vlnu posměchu, demagogického zesměšňování

²¹Tamtéž, str. 32.

²²Tamtéž, str. 57.

²³Tamtéž, str. 26.

a deformovaných interpretací.“²⁴ Sama uvádí, že si také myslela, že feminismus je idea „západáček“²⁵, které nemají skutečné problémy. Zjistila, že „u nás také zdaleka není postavení a úloha žen ideální, i když se naše situace hodně liší od toho, jak to chodí na Západě.“²⁶ Ukazuje typickou českou povahu odsuzovat věci dříve, než se o dané problematice lépe informovat. Následkem života v socialismu neumíme diskutovat, jsme podezřívaví, reagujeme agresivně, nepřejeme ostatním úspěchy, myslíme si o lidech hned to nejhorší. Tento přístup se však také projevuje ve vztahu muže a ženy.

3.3 Porovnání děl s Třetí ženou

Po analyzování tvorby autorek a porovnáním s publikací *Třetí žena* nalezneme tato společná témata: Pohled na Euroamerický feminismus; Konzumnost společnosti a mýtus krásy.

3.3.1 Pohled na euroamerický feminismus

Eva Hauserová a Gilles Lipovetky srovnávají americké a evropské, české ženy. Hauserová zmiňuje ženy Západu a Američanky jako označení pro stejný druh feminizmu. Amerika a Evropa zastávají každý jiný pohled na danou problematiku. Lipovetky si pokládá otázku, který z těchto dvou pohledů zvítězí a zda-li nebude Evropa ovlivněna americkým pohledem.

Eva Hauserová porovnává české ženy a ženy ze Západu, ukazuje společné znaky a v jakých myšlenkách se rozcházejí. Americké a české ženy vnímají poslání ženy v domácnosti jako nedostačující pro naplnění života. Prohlásit o sobě, že nejste feministka znamená něco jiného u nás a něco jiného na Západě. Na Západě vzbudí tento výrok představu, že podle vás ženský životní úděl je péče o domácnost a poslouchání manžela. Americké feministky vidí v mateřství něco, co ženu oslabuje a přisuzuje ji roli podřízené osoby. České ženy cítí pravý opak, vidí v mateřství naopak svoji sílu, cítí nostalgii po tradiční roli a kultu mateřství, necítí se utlačované. Společenský status získají v oblasti rodiny, nikoli v zaměstnání. Ženy na Západě vnímají tuto skutečnost obráceně, připadají si v rodině uvězněné. České ženy viděly v rodině poslední útočiště, kam komunisté nezasahovali

²⁴Tamtéž, str. 163.

²⁵Tamtéž

²⁶Tamtéž, str. 5.

a kde se mohly seberealizovat, proto jsou české ženy tak fixované na rodinu. Ženy ze Západu jsou fascinovány rolí pracovnice, podobně jako české ženy rolí tradiční.

Některé Češky po sametové revoluci zvolily variantu ženy v domácnosti, což Američankám připadlo neskutečné. Americké feministky bojovaly za možnost pracovat, kterou české ženy již měly. V současné době Američanky zjišťují, že ani zapojení do pracovního procesu nepřineslo onu vytouženou rovnoprávnost, ale naopak přibyly další povinnosti. Eva Hauserová zmiňuje Betty Friedanovou, její dílo *Druhé stadium* z roku 1981. Kde ukazuje, že splněný sen Amerických žen o rovnosti v pracovní sféře není nakonec tak báječný jak se zprvu zdálo. Vyskytl se problém dvojí směny, který české ženy dobře znají. Musejí obstát v zaměstnání, kde nemají žádné úlevy. „Freidanová říká: <Cítím, že vítězství, kterých jsme dosáhly, byla zčásti iluzorní, a problémy, o kterých jsme si myslely, že jsme vyřešily, dostávají nové rozměry.>”²⁷ Ženy jsou, ve srovnání s muži, za stejný pracovní výkon méně finančně ohodnoceny. Začínají se objevovat kritiky feminismu, jako například: zvýšení srdečních onemocnění u žen, růst násilí páchaného na ženách a především, že feminismus ničí tradiční americkou rodinu. Pokud chtějí ženy dosáhnout profesního úspěchu, musí se řídit mužskými měřítky, na které je pohlíženo jako na lepší a vyšší. Friedanová popisuje, že feminismus chtěl dosáhnout respektování žen a nikoliv vyhlásit válku mužům, ničit rodinu, bojovat proti manželství a vztahům mezi ženou a mužem. Kritizuje nízkou pomoc pro rodiče s malými dětmi, krátké mateřské dovolené a nedostatek institucí na hlídání dětí. Feminismus by se měl zaměřit právě na tyto problémy a najít adekvátní řešení. Pokládá si otázku: proč musí mít ženy ve svých domácnostech všechno perfektní? Jde o spokojený domov nebo o dokonalost samu o sobě? Zde Hauserová uvádí srovnání s českými ženami, které také touží mít perfektní domácnost a když tomu tak není, přichází nespokojenost. Americké i české ženy si tímto perfekcionalizmem potvrzují svoji ženskou sílu a moc. Spojuje je velmi silná citová vazba na rodinu, kterou považují za nejvyšší hodnotu.

Hauserová zastává názor, že bojovný feminismus, jaký známe z Ameriky, který bude stavět obě pohlaví proti sobě u nás nemá šanci. Muži u nás nejsou a nikdy nebyli tak dominantní jako na Západě. České ženy nejvíce vnímají situaci dvojí směny, starosti o domácnost a děti. Problémy jako sexuální obtěžování nebo jak „lidská mluva odráží mužskou dominanci“²⁸ jim nepřipadají důležité tak jako Američankám. Autorka provedla analýzu dětských učebnic, kde zkoumá vyobrazení dívek a chlapců. V učebnicích Západu

²⁷HAUSEROVÁ, Eva. *Na koštěti se dá i létat, aneb, Nemožné ženy dokážou i nemožné*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 161. ISBN 80-7106-108-5.

²⁸Tamtéž, str. 8.

jsou dívky pasivní a chlapci jim pomáhají když si s něčím nevědí rady, už od dětství je ochraňují. V českých učebnicích jsou naopak holčičky vzorné a šikovné, ony jsou ty, které poučují chlapce a pomáhají doma. České ženy se rády hezky oblékají a vypadají, naopak Američanky za tímto fenoménem vidí útlak ze strany mužů.

Eva Hauserová se věnuje stejnému tématu jako Lipovetsky²⁹ v oblasti sexuálního harašení, znásilnění. Oba docházejí ke stejnému závěru. Amerika je oproti Evropě více militantní. Lipovetsky ve svém díle srovnává Evropskou kulturu a Americkou v oblasti feminismu se zaměřením na současný stav, který nazývá válkou pohlaví. Eva Hauserová srovnává českou kulturu v období po pádu komunismu se Západem. Ve Spojených státech je sexualita vnímána jako nástroj, který ženy utlačuje. Téma sexuálního obtěžování je neustále probíráno. České ženy nepovažují projev obdivu nebo zájmu v přiměřené míře za harašení jako Američanky, ovšem je nutné mluvit o skutečných případech znásilnění a sexuálního obtěžování a tyto problémy řešit. Podobně jako Lipovetsky zmiňuje Hauserová negativní přístup žen k pornografii, která dále dodává, že jde spíše o pohled Zápaďáček, české ženy se pornografií tolik nepohoršují.

Eva Hauserová i Gilles Lipovetsky dospívají ke stejnému závěru. Lipovetsky označuje Ameriku jako oblast, kde vypukla válka pohlaví a ženy se stavějí do role obětí. Extrémistický, bojovný feminismus, válka pohlaví se u nás neprosadí. Sexuální styk není vnímán jako nástroj utlačování ženy, naši muži nejsou vnímáni jako násilníci, nejsou tak dominantní jako Američané. Evropské ženy řeší jiné problémy než sexuální harašení. Samozřejmě je téma sexuálního obtěžování důležité, ale pouze "opravdové" sexuální obtěžování, nikoli vyobrazení nahých žen.

3.3.2 Konzumnost společnosti a mýtus krásy

Téma konzumnosti dnešní společnosti a mýtu ženské krásy nalezneme u Evy Hauserové, Zuzany Uhde a Gilla Lipovetského.

Eva Hauserová ve svém díle *Na koštěti se dá i lítat aneb Nemožné ženy dokážou i nemožné* popisuje dobu socialismu, kdy byla pozornost lidí od politiky a veřejného života odváděna ke konzumnosti. Ona konzumnost se zachovala do dnešní doby. Podobně jako Lipovetsky naráží na touhu žen vypadat stále mladě.³⁰ Mladá žena má větší hodnotu

²⁹názory Lipovetského jsou podrobněji rozebrány v kapitole Gilles Lipovetsky, Třetí žena; podkapitola Žena a láska

³⁰myšlenky G. Lipovetského týkající se ženské krásy jsou podrobněji popsány v kapitole Gilles Lipovetsky, Třetí žena; podkapitola Žena a krása

než starší. Ženy, kterým děti vylétly z hnízda ztrácí smysl života, proto by se měly věnovat svým vlastním zájmům a pozornost zaměřit na nové věci. Naopak muži ve stejném věku dosahují vrcholu ve své kariéře. S tím souvisí podřízenost kultu krásy. Ženy se musejí neustále přizpůsobovat diktátům módy, tím nemám na mysli oděvní průmysl, ale móda jak by žena měla vypadat, aby splňovala dnešní normy krásy. Lipovetsky³¹ i Hauserová kritizují konzumnost společnosti. Poukazují na jakýsi kolotoč vydělávání a utrácení peněz a nesmyslné aktivity pro zkrácení času nebo aby ostatní lidé záviděli. Ona konzumnost dnešní společnosti vytváří potřebu dvojitého příjmu do domácnosti. Ukazují mýtus ženské krásy, který se právě díky konzumnosti společnosti velice rozrostl. Ženy se stávají zajatci tohoto kultu krásy.

Zuzana Uhde stejně jako Lipovetsky vidí problémy dnešní společnosti právě v její konzumnosti. Uhde podotýká, že principy trhu prorůstají do všech sfér života společnosti. Lipovetsky uvádí, že ekonomika „založená na stimulaci a neustálém vytváření nových potřeb jednak podporuje ženskou práci jakožto zdroj dostatečných příjmů, nutných pro účast na snech společnosti přepychu. Čím širší je nabídka předmětů, služeb a zábav, tím ostřeji vystupuje nutnost zvýšit rodinné příjmy, zvláště prostřednictvím platu ženy, a dosáhnout tak výšin spotřebního ideálu.“³² Dnešní dobu nazývá Lipovetsky „věkem spotřeby“.³³ Oba zastávají názor, že i přes velké pokroky v oblasti nerovnosti ženského postavení vůči muži, stále nedošlo k úplné rovnosti. Genderová rozdělení v některých oblastech stále přetrvávají. Dosud leží větší část odpovědnosti za péči o rodinu a domácnost na ženě, tedy ve soukromé sféře. Naopak muži dominují ve sféře veřejné. Vyvstávají na povrch některé nezamýšlené důsledky emancipace.

Eva Hauserová, Zuzana Uhde i Gilles Lipovetsky se shodují v názoru, že ačkoliv došlo k velmi výrazným změnám v oblasti postavení žen ve společnosti, ještě není situace ideální. Stále mají ženy větší odpovědnost za domácnost a výchovu dětí než muži.

V této kapitole bylo vybráno pět feministických autorek, byl uveden jejich životopis a krátký obsah vybraných publikací. Dále byla popsána hlavní témata, kterým se zvolené autorky věnují a finálně byla jejich tvorba porovnána s dílem *Třetí žena* od G. Lipovetského. Závěrečné vyhodnocení a odpověď na položenou otázku, zda-li se český feminismus Lipovetským inspiroval, je zahrnuta v závěru práce. Následující kapitola je

³¹názory G. Lipovetského na tuto problematiku jsou uvedeny v kapitole Gilles Lipovetsky, *Třetí žena*; podkapitola *Žena a domácnost*

³²LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 2. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-171-4.

³³Tamtéž, str. 246.

věnována rozhovoru s českou feministickou spisovatelkou Evou Hauserovou. Obsahuje názory na současnou problematiku feminizmu a také obsahuje otázky týkající se její tvorby. Uvedeným rozhovorem se inspirovala moje odpověď na zadanou otázku a konstruuji hypotézu, o kterou se můj názor opírá.

Kapitola 4

Rozhovor s českou feministickou autorkou

V této kapitole uvádím rozhovor s českou feministickou autorkou Evou Hauserovou.¹ Jak z rozhovoru vyplývá, již se necítí býti feministkou. Zastává jiné názory než většina českých feministek. Podle jejího názoru bychom měli bojovat jinými prostředky. Dnešní prostředky považuje za moc ideologické až demagogické. Životopis Evy Hauserové je zařazen pod kapitolu *Vliv G. Lipovetského na české autorky*.

1. Co Vás inspirovalo k psaní feministické literatury?

Ve zkratce: vyrůstala jsem v 60. a 70. letech, kdy byly genderové stereotypy ještě mnohem silnější než dnes, přitom moje matka vědkyně i otec vědec mě vychovávali naprosto bezpohlavně, takže jsem narážela. To věčné omezování typu „tohle se pro ženskou nehodí“, „nechováš se jako holka“ apod. mě popuzovalo. Zkušenosti z manželství a mateřství mě vedly k tomu, že jsem se začala myslím ještě před rokem 1989 projevovat feministicky. Feminismus chápu jako svobodu dělat v životě to, co odpovídá mým sklonům, talentům, touhám.

¹zdroj informací: vlastní korespondence s Evou Hauserovou

2. Jaké osobnosti Vás ovlivnily v tvorbě? Případně nějaký filosof?

Četla jsem v angličtině nejznámější americké feministky a ve svých populárních knížkách jsem se snažila převyprávět jejich poselství a vysvětlit, že se nejedná o nějaký zvykovaný rozmar výstředních znuděných západních žen, ale že se nás to velmi týká taky. Když říkáte „filozof“, vybaví se mi Mirek Vodrážka, který patří k těm mým negativním zkušenostem se současným českým feminismem. Jaksi si uzurpoval právo na jedinou správnou interpretaci feminismu a jednu dobu chodil na setkání žen, aby tam všechny setřel a umlčel a dokázal jim, že všechno říkají a dělají špatně. (Prostě si počínal jako typickej chlap.) Snad už to dnes nedělá, nevím.

3. Proč dnešní společnost vnímá feminismus negativně?

Jednu dobu se tvrdilo, že to způsobil Škvorecký sérií článků v Respektu hned po roce 1989, ale já myslím, že to musí mít hlubší kořeny. Genderové rozlišení rolí patří k základním lidským jistotám spjatým s tou kterou kulturou, je i velmi důležitou součástí naší identity. Když nám na to někdo začne sahat, tu identitu nám rozbíjí. Myslím, že je to tak i v jiných kulturách, feministky to nikde neměly snadné. Českým specifikem spíš je netolerance – nesneseme, když má někdo jiný názor než my sami, hned jsme agresivní a snažíme se ho utlouct.

4. Ztotožňovala jste se s nějakým směrem, kterým se ubírá dnešní feminismus? Případně s jakým?

Mluvila jsem o důležitosti té svobody – to je liberální feminismus. Jenže úplně jsem se s ním ztotožnit nemohla, protože jako biologka prostě vím, že muži a ženy jsou biologicky odlišní, včetně psychiky, a i když ty rozdíly nejsou nijak velké a neměly by nás omezovat, na druhé straně podle mě nemá smysl dávat si za cíl např. přesně stejné platy (protože část žen prostě bude chtít trávit víc času s dětmi a míň v práci) nebo 50% žen v parlamentech a vládách (ze stejného důvodu). Druhý směr mně blízký je ekofeminismus, který staví právě na té biologické odlišnosti, jenomže mi zas vadí, že dělá z mužů padouchy, kteří působí všechno zlo světa, jelikož jsou otráveni testosteronem.

5. Proč už se necítíte být feministkou?

V té obecné rovině jsem to právě vysvětlila – jak liberální feminismus, tak i ten eko- nebo biologicky deterministický se dostávají do ideologických poloh, kde přestávají hledět na pravdu a na realitu a interpretují všechno prizmatem těch svých tezí. (Což je mimochodem lineární myšlení, které se připisuje mužům.)

6. Co Vás přimělo ke změně svého postoje ohledně feminismu?

To je ta konkrétní rovina: dlouho jsem se pokládala za feministku, protože věřím, že ženy jsou v některých ohledech pořád ještě „druhým pohlavím“ a nejsou brány úplně rovnocenně a rovnoprávně. Jenže ve své vlastní životní zkušenosti už jsem s tím vůbec nestřetávala, a navíc vidím obrovské posuny k lepšímu, během posledních dvaceti až neuvěřitelné. V médiích a v obecném povědomí už se berou naprosto samozřejmě věci, které v roce 1989 byly ještě zesměšňované nebo pokládány za utopii – muži na otcovské dovolené nebo ženy vystupující v pozici autority či dělající kariéru, aniž to někomu přijde divné. – No a v téhle situaci jsem se dvakrát střetla s feministickými extrémisty, se kterými jsem prostě nemohla souhlasit. První případ je ta Zdenka Ulmannová (stačí si od ní pro představu cokoli přečíst) a druhý jsou redaktorky časopisu FEMA, nebo aspoň jedna z nich, která mi tvrdila, že o biologických rozdílech mezi muži a ženami psát nesmíme, protože by to někdo mohl zneužít ke znevýhodňování žen. Což je popírání pravdy ve jménu ideologie jak prase. – Třetí zážitek byl naopak pozitivní, na exkurzi ekologů do Německa jsme se „genderově“ rozdělili a muži šli s naprostou samozřejmostí do zimy a deště budovat kůlnu, zatímco ženy v teplíčku pekly koláč. Co dodat...

7. Od doby kdy jste napsala dílo *Na koštěti se dá i lítat* uplynulo téměř dvacet let. V čem vidíte největší změny v postavení ženy v naší společnosti? (pozitivní či negativní)

V rámci své vlastní životní zkušenosti už se s praktickými a hmatatelnými projevy znevýhodňování žen vůbec nesetkávám, a zároveň všude kolem sebe a na každém kroku vidím obrovské posuny k lepšímu, během posledních dvaceti až neuvěřitelné. V médiích a v obecném povědomí už se berou naprosto samozřejmě věci, které v roce 1989 byly ještě zesměšňované nebo pokládány za utopii – muži na otcovské dovolené nebo ženy vystupující v pozici autority, vyjadřující se k něčemu jako odbornice, či dělající kariéru,

aniž to někomu přijde divné. – Naopak nám přijde divné, když jsou ve vládě jen dvě ženy... Nehledě na agendu kolem násilí na ženách nebo kolem zneužívání obrazů žen coby objektů na reklamách – před dvaceti lety jsme je jako samozřejmou součást reality rozhodně nevnímali a když někdo tyto problémy začal otevírat, sklídl zesměšňující či extrémně agresivní reakce.

V devadesátkách jsem bývala alergická na protifeministický argument „ale to je přece osobní, individuální volba... ženy přece mohou dělat kariéru, mohou si najít muže, který od nich nebude vyžadovat tradiční roli...“ atd. Moc dobře jsem věděla a pociťovala na vlastní kůži, že to neplatí. Předsudky a všeobecné povědomí o tom, co je „správné“, totiž vytvářely na ženy (ale i na muže) silné tlaky. Jsem přesvědčená, že dnes to už zdaleka neplatí.

Změny v obecném povědomí společnosti se prosazovaly velmi pomalu a byly přijímány nepřátelsky nebo přinejmenším nevlídně, takže dnešní situace – už zcela jiná – se vyvinula jaksi spontánně a neviditelně, aniž by si někdo tohoto vývoje „oficiálně“ všímal pojmenovával ho. Ten vývoj mi připomínal situaci, když prosakující voda nenápadně zaplaví údolí, ale oficiálně se stále říká, že terén je suchý a žádná údolní nádrž u nás neexistuje: ženy samy na změny tlačily zezdola (obvykle pod heslem „nejsem žádná feministka, ale...“), mladí lidé tyto změny podvědomě přejímali při pobytech a studiu v jiných zemích, Evropská unie je zase jako samozřejmost zaváděla „seshora“ a zničehonic se začalo běžně mluvit o nerovnosti postavení žen a mužů, o rozdílech v platech, diskriminaci a znevýhodňování různých skupin včetně genderových, o domácím násilí apod. Takto nenápadně a postupně se změny objevovaly v médiích a v povědomí veřejnosti. Tak třeba střídavá péče o děti, přítomnost otců u porodu, otcovská dovolená, poukazování na nízký podíl političek a manažerek jako na cosi velmi negativního... to jsou samé předtím nevídané věci, které jsme nenápadně a postupně začali chápat jako samozřejmé. Dnes jsme v situaci, kdy si názory, jaké před dvaceti lety zastávala drtivá většina společnosti, podržela jen hrstka výstředních, většinou křesťanských konzervativců.

Řada feministek a feministů si myslí, že situace je stále špatná a ženy jsou stále diskriminovány! Ve skutečnosti jsou „diskriminovány“ spíše hodnoty jako pečovatelsví, kvalita života, úcta k přírodě apod. ve prospěch „hodnot“ jako je růst HDP, zisk a prosperita nadnárodních korporací. Pokud ale chceme tyto věci systémově řešit, s feminismem nevystačíme.

Kapitola 5

Závěr

Na závěr odpovím na položenou otázku, jestli se český feminismus inspiroval dílem *Třetí žena* od G. Lipovetského. České autorky se Lipovetským neinspirují. Jak je z mé bakalářské práce viditelné, české autorky se ve své tvorbě věnují jiným tématům než G. Lipovetky. Podle mého názoru je to z toho důvodu, že vlivem socialismu došlo k odlišnému kulturnímu vývoji, a tím i k jiným námětům, kterými se český feminismus zabývá. Socialismus se nesmazatelně zapsal do historie a kulturního vývoje naší země, jeho zásluhou se český feminismus liší od západního, zabývá se jinými tématy a má odlišný pohled na některé skutečnosti a proto se G. Lipovetským neinspiruje. Francouzský feminismus se od českého liší a také se liší vnímání společnosti, ve které vyrůstá tento myšlenkový směr. Některé myšlenky západního feminizmu se s českým ideově rozcházejí.

Přesto však nalezneme některé společné myšlenky českých autorek a G. Lipovetského, jako například kritiku konzumní společnosti, mýtu krásy a amerického stylu feminizmu. Tato tři témata jsou v dnešní době velice aktuální. Eva Hauserová a Gilles Lipovetsky se shodují v tom, že u nás válka pohlaví nevypukne jako v Americe. Mýtus krásy se stal součástí naší společnosti a lidé se stávají jeho zajatci. Otázkou zůstává kam nás naše konzumnost v budoucnosti dovede a zda-li tato nenasytnost nebude naší záhubou.

Odůvodnění tohoto závěru. Už historický vývoj feminizmu nám ukazuje, že v českých zemích byl feminismus jiný než ve světě. Nikdy nebyl orientován proti mužům, jde spíše o spolupráci mezi pohlavími a zlepšení postavení ženy ve společnosti. Hlavní důvody ženské emancipace byly vzdělání pro ženy a dívky, volební právo a rovnější podmínky ve veřejném životě. Díky socialismu má český feminismus jiný pohled než země, ve kterých socialismus nevládl. České ženy považují mateřství za uskutečnění své existence, naopak americké ženy vidí za mateřstvím způsob jak muži ovládají ženy. Právě zde vidím hlavní důvody, proč je feminismus v českých zemích vnímán negativně. Pod pojmem

feminismus si představíme americkou verzi kde, jak podotýká Lipovetsky, je vyhlášena jakási válka pohlaví a ženy jsou označovány za ty, které nenávidí muže. Český feminismus byl vždycky mírumilovný, v socialismu ustoupila feministická otázka do pozadí, pozapomnělo se na feministickou minulost a podle socialistické ideologie ženy emancipace dosáhly. Po pádu socialistického režimu jsme byli zahlceni obrázky feminismu ze Západu, který nám připadal absurdní a zafixoval se v povědomí lidí jako synonymum pro feminismus. Západní feminismus je odlišný od českého. Jedná se o jiný kulturní vývoj a každý feminismus se vydal svoji vlastní cestou. Zastává názor, že dnešní český feminismus jaksi utekl od původních hodnot. Samozřejmě je to dáno i změnou společnosti, ale zdá se mi, že se více přibližuje Americkému modelu a jistým extrémům, a tyto myšlenky do českého prostředí nezapadají.

Podle mého názoru je škoda, že si dnešní česká společnost pod pojmem feminismus představí pouze jeho soudobou podobu ke které se staví negativně. Nevybaví si historii, proč vlastně feminismus prvotně vznikl, nevybaví si právo na vzdělání, volební právo, rovnost pohlaví. Protože beze změn, které feminismus přinesl by dnešní společnost vypadala zcela jinak. Ženy by stále nemusely mít volební právo a rovný přístup ke vzdělání. Myslím si, že ženy dokázaly, že jsou stejně hodnotné a inteligentní bytosti jako muži. Ženy se staly nositelkami významných ocenění jako Nobelovy ceny, Pulitzerovy ceny, dokázaly se uplatnit a uspět v nejrůznějších oborech stejně jako muži. Například Maria Curie Skłodowska, významná polská vědkyně a dvojnásobná nositelka Nobelovy ceny za fyziku a chemii. Ráda bych v této souvislosti uvedla slova Františky Zemínkové: „nová generace, která přišla pomalu k hotovému, nedovede již dnes pochopit nesnáze, hrozné předsudky a nekonečné boje, jaké jsme musely překonat, abychom rovnoprávnost žen přivedly na správnou cestu”.¹ Eva Hauserová se již necítí býti feministkou, protože se neztotožňuje s dnešními směry. Za negativním názorem na feminismus také stojí, jak poznamenává Eva Hauserová v rozhovoru, naše genderová totožnost. Genderové rozlišení rolí tvoří součást naší identity a lidé se cítí velice ohroženi a reagují negativně až agresivně, pokud chce někdo tuto identitu narušit.

„Na závěr je nutné zdůraznit, že stejně jako u každého jiného způsobu myšlení a pohledu na svět je i feminismus inspirativní či zpátečnický, dogmatický či flexibilní, prázdný či produktivní, podle toho, kdo – a hlavně jak – jej chápe a používá.“² Feminismus se snaží odstranit útlak ženy a vytvořit společnost založenou na obecné lidskosti než posta-

¹UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Vyd. 1. Praha: E. Uhrová, c2008, s. 75. ISBN 978-80-254-3002-6.

²VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 212. ISBN 8090322832.

venou na výhodách a nevýhodách, které plynou z naší příslušnosti k určitému pohlaví. Prosazuje lidská práva, kde jsou si všichni lidé rovni. Domnívám se, že české ženy nejsou přímo diskriminovány, ale spíše znevýhodňovány oproti postavení mužů. Ale situace se stále zlepšuje. A nejdůležitějších věcí, o které feminismus usiloval bylo dosaženo. Feminismus je velice rozsáhlé téma zahrnující mnoho různých pohledů na danou problematiku, proto je nemožné obsáhnout v bakalářské práci celé toto téma. Ovšem snažila jsem se toto téma přiblížit a prezentovat v práci nejrozličnější úhly pohledu. Tato bakalářská práce mi přinesla hlubší porozumění feministickému problému a poznatky, které bych ráda uplatnila při svém dalším studiu.

Seznam použité literatury

Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, 834 s. ISBN 80-200-0982-5.

Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení. Vyd. 1. Editor Libora Oates-Indruchová. Překlad Hana Hájková. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, 304 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 18. ISBN 80-858-5067-2.

DOLEŽALOVÁ, Iva. *Feminismus*. Brno: CERM, 1995, 12 s. ISBN 80-858-6788-5.

DOUDOVÁ, Milena. *Velké ženy české*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1997, 181 s. ISBN 80-717-6634-8.

Filosofický slovník. Vydání 1. V Praze: Knižní klub, 2009, 358 s. ISBN 978-80-242-2582-1.

HAUSEROVÁ, Eva. *Na koštěti se dá i lítat, aneb, Nemožné ženy dokážou i nemožné*. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-710-6108-5.

HÁJEK, David. Kniha o ženském údělu má happy end. *Lidové noviny*. 2000, roč. 13, č. 181, s. 12.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999, 124 s. ISBN 80-710-6380-0.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 5. vyd. Praha: SPN, 1994, 855 s. ISBN 80-042-6059-4.

LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 2. Překlad Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2007, 329 s. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-171-4.

MELICHOVÁ, Alena. Žena zůstává bez svobodné volby: Polemický pohled na knihu populárního francouzského filozofa a esejisty Gillese Lipovetského. *Mladá fronta Dnes*. 2000, roč. 11, č. 286, s. 21.

NEUMANN, Stanislav Kostka. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. 1. vyd., v nakl. Otakar II. Praha: Knižní klub, 1999, 1077 s. ISBN 80-242-0249-2.

OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. 1. vyd. Praha: Slon, 2004, 158 s. ISBN 80-864-2931-8.

REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 416 s. ISBN 14-190-71.

RENZETTI, Claire M. *Ženy muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

SCHOPENHAUER, Arthur. *O ženách*. Brno: Zvláštní vydání–, 1993, 50 s. ISBN 80-854-3616-7.

ŠOLCOVÁ. *Postavení ženy v socialistické společnosti*. Praha: Horizont, 1984. ISBN 40-038-84.

UHDE, Zuzana. Autoritářství trhu: kritická diagnóza deformované emancipace žen. *Filosofický časopis*. 2012, roč. 60, č. 1.

UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Vyd. 1. Praha: E. Uhrová, c2008, 191 s. ISBN 978-80-254-3002-6.

UHROVÁ, Eva. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*. 1. vyd. Praha: Krásná paní, 2009, 77 s. ISBN 978-80-86713-55-7.

VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, 232 s. ISBN 80-903-2283-2.

Vlastní korespondence s Evou Hauserovou.

Internetové zdroje:

BRÁZDA, Radim. Kvadratura třetí ženy. *Pro-Fil* [online]. 2000, 03/2000 [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: http://profil.muni.cz/03_2000/rec_brazda.html

DOLEŽALOVÁ, Iva. *Životopis*. In: Masarykova univerzita [online]. 12.1.2007 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://www.muni.cz/phil/people/954/cv>

Gilles Lipovetsky. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2012 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Gilles_Lipovetsky

Gilles Lipovetsky. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2012, 9.2.2012 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Gilles_Lipovetsky

Gilles Lipovetsky [online]. [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://www.trueknowledge.com/q/facts_about__gilles_lipovetsky

HAUSEROVÁ, Eva. Biografie a bibliografie. In: *Biografie a bibliografie* [online]. 2007 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: http://www.hauserova.cz/biografie_a_bibliografie.html

JACHANOVÁ DOLEŽELOVÁ. Aktivistky ženského hnutí vyprávěly o emancipaci žen za socialismu a dnes. In: *Feminismus.cz* [online]. 2006 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=1940713>

KÝROVÁ. *Implicitní teorie feminismu*. Olomouc, 2008. Dostupné z: <http://theses.cz/id/7ui49b/50361-669007877.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Alena Plháková, CSc.

Mgr. Zuzana Uhde, Ph.D. In: *Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2005 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/people/cz/5/87/Mgr.-Zuzana-Uhde-Ph.D..html>

PETÁKOVÁ, Zdeňka a Marie HAISOVÁ. Ženská emancipace v Česku aneb Quo vadis, femina. *Týdeník Rozhlas*. 2007, č. 0000, s. 3. Dostupné z: <http://www.quovadisfemina.cz/dl/zenskaemancipacevcesku.pdf>

SIMKANICĚ, Ján. Lipovetsky, Gilles: Třetí žena. In: *ILiteratura.cz* [online]. 2002 [cit. 2012-05-21]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/13375/lipovetsky-gilles-treti-zena>

Stručná historie feminizmu. *Feminismus.cz* [online]. [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

ŠEVČÍKOVÁ. *Krize rodiny v postmoderní společnosti – konec tradiční rodiny nebo nová šance*. Brno, 2008. Dostupné z: is.muni.cz/th/105535/pedf_m/DIPLOMKA.CELA.doc. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.

VALDROVÁ, Jana. Stereotypy a klišé v mediální projekci genderu. *Sociologický časopis* [online]. 2001, č. 2, s. 201 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z: http://www.sreview.soc.cas.cz/uploads/a0f454f75498cc92c039c409e5787f65ecff6a6e_149_01-2VALDR.pdf

Seznam příloh

CD Obsahující elektronickou verzi bakalářské práce ve formátu PDF.